Утверждено и введено приказом
«О внесении изменений в ООП ООО
МБОУ "Каргалинская гимназия"»
от «03» ноября 2017 № 321
Директор МБОУ «Каргалинская гимназия»
_____________ Г.З.Давлетшина

Внесены изменения во исполнение Представления Департамента надзора и контроля в сфере образования МО И Н РТ № П 3239/17- Д от 15.09.2017 года и предписания Чистопольской городской прокуратуры от 13.10.2017 года № 13-02-2017/34дсп «Об устранении нарушений требований федерального законодательства об образовании» на основании Приказа Министерства образования РФ от 06.10.2009 года №373 (ред.от 31.12.2015 года), в целях приведения в соответствие с федеральным законодательством об образовании и решением педагогического совета протокол № 3 от 31.10.2017 г.

- в целевой раздел образовательной программы п. 1.2.5. предметные результаты:

Родной язык и родная литература

Изучение предметной области «Родной язык и родная литература» должно обеспечить:

- воспитание ценностного отношения к родному языку и родной литературе как хранителю культуры, включение в культурно-языковое поле своего народа;
- приобщение к литературному наследию своего народа;
- формирование причастности к свершениям и традициям своего народа, осознание исторической преемственности поколений, своей ответственности за сохранение культуры народа;
- обогащение активного и потенциального словарного запаса, развитие у обучающихся культуры владения родным языком во всей полноте его функциональных возможностей в соответствии с нормами устной и письменной речи, правилами речевого этикета;
- получение знаний о родном языке как системе и как развивающемся явлении, о его уровнях и единицах, о закономерностях его функционирования, освоение базовых понятий лингвистики, формирование аналитических умений в отношении языковых единиц и текстов разных функционально - смысловых типов и жанров.

Предметные результаты изучения предметной области «Родной язык и родная литература» должны отражать: **Родной язык:**

1) совершенствование видов речевой деятельности (аудирования, чтения, говорения и письма), обеспечивающих эффективное взаимодействие с окружающими людьми в ситуациях формального и неформального межличностного и межкультурного общения;
2) понимание определяющей роли языка в развитии интеллектуальных и творческих способностей личности в процессе образования и самообразования;
3) использование коммуникативно-эстетических возможностей родного языка;
4) расширение и систематизацию научных знаний о родном языке; осознание взаимосвязи его уровней и единиц; освоение базовых понятий лингвистики, основных единиц и грамматических категорий родного языка;
5) формирование навыков проведения различных видов анализа слова (фонетического, морфемного, словообразовательного, лексического, морфологического), синтаксического анализа словосочетания и предложения, а также многоаспектного анализа текста;
6) обогащение активного и потенциального словарного запаса, расширение объема используемых в речи грамматических средств для свободного выражения мыслей и чувств на родном языке адекватно ситуации и стилю общения;
7) овладение основными стилистическими ресурсами лексики и фразеологии родного языка, основными нормами родного языка (орфоэпическими, лексическими, грамматическими, орфографическими, пунктуационными), нормами речевого этикета; приобретение опыта их

использования в речевой практике при создании устных и письменных высказываний; стремление к речевому самосовершенствованию;
7) формирование ответственности за языковую культуру как общечеловеческую ценность.

Родная литература:
1) осознание значимости чтения и изучения родной литературы для своего дальнейшего развития; формирование потребности в систематическом чтении как средстве познания мира и себя в этом мире, гармонизации отношений человека и общества, многоаспектного диалога;
2) понимание родной литературы как одной из основных национально-культурных ценностей народа, как особого способа познания жизни;
3) обеспечение культурной самоидентификации, осознание коммуникативно-эстетических возможностей родного языка на основе изучения выдающихся произведений культуры своего народа, российской и мировой культуры;
4) воспитание квалифицированного читателя со сформированным эстетическим вкусом, способного аргументировать свое мнение и оформлять его словесно в устных и письменных высказываниях разных жанров, создавать развернутые высказывания аналитического и интерпретирующего характера, участвовать в обсуждении прочитанного, сознательно планировать свое досуговое чтение;
5) развитие способности понимать литературные художественные произведения, отражающие разные этнокультурные традиции;
6) овладение процедурами смыслового и эстетического анализа текста на основе понимания принципиальных отличий литературного художественного текста от научного, делового, публицистического и т.п., формирование умений воспринимать, анализировать, критически оценивать и интерпретировать прочитанное, осознавать художественную картину жизни, отраженную в литературном произведении, на уровне не только эмоционального восприятия, но и интеллектуального осмысления.
- в содержательный раздел образовательной программы п.2.2.2. основное содержание:

Родной язык 5 класс

1. Что такое общение. Что значит общаться. Объекты и субъекты общения. Цели общения. Коммуникативная задача.

2. Виды общения. Один - немного - много. Словесное и несловесное общение. Виды несловесного общения.

3. Главный секрет Демосфена. Голос - качество голоса. Дыхательная гимнастика - постановка речевого дыхания. Скороговорки и докучные сказки; кричалки - их роль.

4. Речь правильная и хорошая. Речь без ошибок - соблюдение речевой нормы. Орфоэпические нормы. Правильная речь и речь хорошая - сходства и различия. Богатство языка и богатство речи. Тавтология. Точная речь.

5. Учимся писать - редактировать. Правка текста: вычленение и устранение ненужного; замена ненужного нужным; включение недостающего - дополнение.

6. Учимся слушать. Слышать - слушать - внимать - оценивать. Кто и как слушает: правила для собеседников.

7. Учимся читать. Роль чтения в жизни человека. Качество чтения. Правила чтения. Интонация. Восстановление прочтенного текста по памяти - развернутый пересказ; закончить текст (мысль); извлечение смысла - краткий пересказ.

8. Речевые жанры. Что такое текст? Строение текста. Основная мысль текста. Тема - микротема. Речевые жанры. Что такое визитная карточка.

9. Вторичные тексты. Что такое вторичный текст. Изложения (пересказы). Виды изложений. Способы сокращения текста.

10. **Давайте говорить друг другу комплименты.** Что такое комплимент. Что не может считаться комплиментом. Похвала и похвальба. Вежливость. Основы вежливости. Этикет.

11. Объявление. Что такое объявление. Где и когда оно используется.Устные и письменные объявления. Виды объявлений. Объявления в прошлом и настоящем. Глашатаи и зазывалы. Афиша и объявление.

12. **Что такое рассказ?** Как строить рассказ. Основные части рассказа.Эффективность рассказа. Сочини и запиши свой рассказ.

13. Спорить или ссориться. Спор и его особенности. Ссора - ее особенности. Секреты успешного выхода из ссоры. Что такое убедительные доводы и где их применять.

14.Сочиняем сказку. Что такое сказка? Каковы ее особенности? Строение сказки. Сказочные элементы, с помощью которых создается чудесный мир сказки. Основные сказочные действия. Сказочный язык. Сказочные герои. Пробуем сочинить свою сказку.

15. **Начало моей биографии.** Что такое биография и каковы ее особенности. Построение биографии. Примеры биографий. Начало собственной биографии.

6 класс

1. **Общение.** Речь в жизни человека. Разнообразие речевых ситуаций. Содержание речи.
2. **Виды общения.** Виды общения. Официальное - неофициальное общение.
3. **Великая сила голоса.** Великая сила голоса. Речевой этикет. Вежливая речь. Жесты помогают общаться. Уместные и неуместные жесты.
4. **Виды речевой деятельности.** Говорение. Особенности неподготовленной (спонтанной) речи. Письменная речь.
5. **Учимся слушать.** Слушание бывает разным. Способы и приемы слушания.
6. **Побеседуем?** Беседа и ее особенности. Разные ответы. Как важно начать.
7. **Учимся читать.** Учимся читать учебный текст. Типы текстов. Редактирование различных жанров. Этикетные речевые жанры. Абзацные отступы, завершающий абзац. Запрет-предостережение, запрет - строгий и мягкий. Знаки и символы. Опорные конспекты. Ознакомительное чтение.
8. **Будь вежлив. Давайте говорить друг другу комплименты.** Этикетный диалог. Просьба. Этикетный диалог. Вежливый отказ. Этикетный диалог. Спор. Этикетный диалог. Ссора.
9. **Текст. Вторичные тексты.** Текст. Признаки текста. Темы широкие и узкие. Что такое эпиграф? Лексические средства связи предложений в тексте. Описательный оборот. Необычные тексты. Чужая речь в моём тексте. Для чего нужна цитата. Зачет. Вторичные тексты. Аннотация. Предисловие. Отзыв. Вторичные тексты. Дневниковые записи. Штампы и находки.
10. **Изобретаем...речь. Речевые жанры.** Речевые жанры. Просьба, заявление. Речевые жанры. Хроника. Автор- рассказчик-герой. Речевые жанры. Спор. Как управлять спором. Речевые жанры. Притча. Уместное использование притчи. Речевые жанры. Письмо. Речевые жанры. Личное письмо. Речевые жанры. Письмо-поздравление. Письмо-просьба. Повествование. Рассказ. Услышанный рассказ. Выдуманный рассказ. Как создавать киносценарий? Объявление. Сказки. Стилевые особенности речевых жанров. Интервью. Интервью в нашей жизни. Притча. Бывальщины и небывальщины.
11. **Стили речи.** Рассуждение. Рассуждения в разных стилях речи.

7 класс

1. Общение. Речевая ситуация. Будем знакомы! Речевые роли. Компоненты: где? когда мы общаемся?

2. Виды общения. Виды общения. Вспоминаем изученное, узнаём новое. Личное - публичное. Просто личное общение.

3. Несловесные средства. Несловесные средства. Что мешает голосу « летать». Совершенствуем свой голос. Жесты вместе с мимикой. Контакт начинается со взгляда. Помощники слова: взгляд, улыбка.

4. Устная речь. Типы информации: логическая и эмоциональная. Типы информации: концептуальная.

5. Учимся отвечать. Учимся отвечать. Определение, правила, описательная характеристика. Разновидность ответов.

6. Качества речи. Качества речи. Её достоинства и недостатки. Коммуникативные качества речи. Уместность. Соответствие ситуации. Соответствие стилю высказывания. Стили речевых высказываний.

7. Учимся читать учебную литературу. Всегда ли мы читаем одинаково? Приёмы осмысления учебного текста. Выписки (главное, существенное, значимое). Приёмы осмысления учебного текста.

8. Редактирование. Я - редактор. Я читаю первый раз. Я читаю второй раз: медленно и делая пометки Я читаю третий раз: медленно и редактируя текст.

9. Риторика уважения. Вежливое возражение. Как вежливо возразить. Знакомство. Совет.

10. Речевые жанры. Особенности делового стиля. Личное письмо в газету. Деловой стиль. Заявление. Объяснительная записка. Деловой стиль. Справка и расписка.

11. Публичная речь. Ораторская речь. Разновидности ораторской речи.

12. Учимся спорить. Учимся спорить. Настоящий спор, его основные признаки. Добро пожаловать в страну Аргументацию! Аргументы и факты.

13. Вторичные тексты. Для чего нужна цитата? Цитаты известных людей. От отзыва к рецензии. Рецензия на сочинение товарища

14. Необычные(поликодовые) тексты. Понятие о поликодовом тексте. Чужая речь в тексте. Истории фотографий. Каким должно быть слово, если оно рядом с фотографией? Фотозарисовка. История снимка. Фотовыставки. Мой город в различных фоторакурсах. «Голубые альбомы». Учимся писать летопись класса. Чужая речь в моём тексте. Эпиграф и рефрен. Звукоподражание и мимика.

15. Газетные жанры. Газетная информация. Кто и о чём пишет в газете. Информационные газетные жанры. Хроника. Информационные газетные жанры. Заметка. Репортаж. Репортаж и репортёры. Всякое ли сообщение - репортаж?

16. Бытовые жанры. Бытовые жанры. Беседа. Бытовые жанры. Разговор.

8 класс

1. Общение. Предтекстовый этап, коммуникативные промахи, неудачи, ошибки. Причины коммуникативных неудач. Развитие

2. Виды общения. Контактное - дистанционное общение, их особенности. Подготовленная речь - неподготовленная речь.

3. Несловесные средства. Послушаем свой голос. Голосовой сценарий. Составляем голосовой сценарий.

4. Несловесные средства. Поза, ее коммуникативное значение. Говорящие жесты, мимика. Молчание - золото?

5. Устная речь. Особенности устной речи. Системность, избыточность. Сегментация: пауза, обдумывание, колебание, повторы.

Приемы подготовки.

6.Качества речи. Качества речи. Выразительная речь.

7. Учимся читать учебную литературу. Выписки. Приемы осмысления учебного текста. Конспекты, тезисы учебного текста. Реферат.

8. Риторика уважения. Утешение.

9.Редактирование. Лингвистические словари. Словарная статья.

10. Речевые жанры. Личное официальное письмо. Отчет о работе кружка. Автобиография, протокол.

11. Публичная речь. Информационная речь и ее разновидности.

12. Учимся спорить. Способы доказательств. Как строить аргументированный текст? Выражение несогласия. Культура выражения несогласия.

13. Вторичные тексты. Инсценировка.

14. Необычные (поликодовые) тексты. История фотографии. Языковая связь фотографии и текста.

15. Прецедентные тексты. Понятие о прецедентном тексте.

16.Бытовые жанры. Характеристика. Похвальное слово.

17. Газетные жанры. Портретный очерк. Его особенности.

9 класс

1. **Общение.** Виды риторики. Общественная и частная, теоретическая и практическая риторики. Контактная коммуникабельность. Самооценка коммуникабельности, эффективность речи.
2. **Несловесные средства**. Голос - одежда нашей речи.
3. **Устная речь.** Ответ на экзамене.
4. **Качества речи** .Развитие основных риторических качеств речи.
5. **Учимся читать учебную литературу** . Речь и средства массовой информации.
6. **Риторика уважения** . Этикет в наше время. Правила хорошего тона.
7. **Редактирование.** Компьютер и редактирование.
8. **Речевые жанры.** Роды, виды, жанры. Деловые бумаги.
9. **Публичная речь.** Экскурсионная речь. Риторические фигуры.
10. **Учимся спорить.** Диспут. Дебаты. Полемика. Дискуссия.
11. **Вторичные тексты**. Рецензия на новую книгу для детей младшего возраста.
12. **Необычные (поликодовые) тексты**. Газетные зарисовки с фотографиями.
13. **Прецедентные тексты**. Способы введения подобных текстов.
14. **Бытовые жанры.** Автобиография. Анекдот.
15. **Газетные жанры**. Путевой очерк.

Туган тел (рус төркемнәре)

5 нче сыйныф.

1. "Без мәктәптә". Кереш дәрес. "Белем бәйрәме". Кем? Кемне? Кемгә?сораулары. Кая? Кайда? Кайдан? сораулары. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр. Исемнәрнең берлек санда тартым белән төрләнеше. Исемнәрнең күплек санда тартым белән төрләнеше. Исемнәрнең тартым белән төрләнешен ныгыту. Исемнәргә кушымчалар ялгану тәртибе. Боерык фигыль. Боерык фигыльнең барлыкта һәм юклыкта 2 затта төрләнеше, сөйләмдә кулланылышы.Исемнәрнең ясалышы.Тамыр, ясалма исемнәр. лык\-лек, -даш\-дәш,-таш\-тәш исем ясагыч кушымчалар.Кушма, парлы, тезмә исемнәрнең ясалышы,сөйләмдә кулланылышы.Хәзерге заман хикәя фигыль.Хәзерге заман хикәя фигыльнең зат -сан белән төрләнеше. Хәзерге заман хикәя фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше. Хәзерге заман хикәя фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән терләнешен ныгыту.Уткән заман хикәя фигыль. Билгеле үткән заман хикәя фигыль. Билгеле үткән заман хикәя фигыльнең барлык-юклык формасы. Билгеле үткән заман хикәя фигыльнең зат- сан белән төрләнеше. Билгеле үткән заман хикәя фигыльнең зат- сан белән төрләнешен ныгыту. "Минем яраткан дәресем" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Сан сүз төркеме. Сан төркемчәләре. Микъдар, тәртип, җыю саннары. Сан төркемчәләрен ныгыту.Чөнки, ләкин теркәгечләре.Чөнки, ләкин теркәгечләрен ныгыту."Минем яраткан дәресем" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү.

2. "Мин-өйдә булышчы". Кереш сүзләр, аларның сөйләмдә кулланышы. Фигыльнең инфинитив формасы. Фигыльнең инфинитив формасының сөйләмдә кулланылышы. Инфинитивның барлык-

юклык формасы. Фигыльнең инфинитив формасы һәм модаль сузләр (кирәк, кирәкми, ярый, ярамый). Инфинитив + фигыль конструкциясе. Теләк фигыльнең барлык, юклык формасы. "Мин өйдә булышчы" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Бәйлекләр. Өчен, шикелле бәйлекләре, сөйләмдә кулланылышы. "Мин-өйдә булышчы" булеген ныгыту.

3. "Дуслар белән куңелле". Сыйфат сүз төркеме. Сыйфат дәрәҗәләре, аларның сөйләмдә кулланылышы. Сыйфат дәрәҗәләрен ныгыту. "Язгы каникул" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Үтенүне белдерүче фигыльләр. Чөнки теркәгече. "Татар халык ашлары" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Бәйлек сүзләр. Бәйлек сузләрне ныгыту. "Минем туган көнем" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Исемнәрнең килеш белән төрләнешен ныгыту. Үткән заман хикәя фигыль. Билгесез үткән заман хикәя фигыльләрнең берлектә зат - сан белән төрләнеше. Фигыльнең үткән заман формалары. "Туган көн-куңелле бәйрәм"темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Эшләргә телим тезелмәсе, сөйләмдә кулланылышы.

4. "Дүрт аяклы дусларыбыз". Исемнәрнең тартым белән төрләнеше. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Тартым һәм килеш белән төрләнгән исемнәрнең берлек һәм күплек сан кушымчалары. "Дурт аяклы дусларыбыз" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Зат алмашлыкларының килешләр белән төрләнеше. Мин, син, ул зат алмашлыкларның төшем килешендә төрләнеше, сөйләмдә кулланылышы. Зат алмашлыкларыньң урын - вакыт килешендә сөйләмдә кулланылышы. Кереш сүзләрнең сөйләмдә кулланылышы.

5. "Без спорт яратабыз". Билгеле үткән заман хикәя фигыльнец барлыкта зат-сан белән төрләнешен ныгыту. Билгесез үткән заман хикәя фигыльнең юклыкта зат-сан белән төрләнешен ныгыту. Билгесез үткән заман хикәя фигыльнең барлыкта зат-сан белән төрләнеше. "Язгы бер көн" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. лык\-лек -исем ясагыч кушымчалары. Җөмләнең баш кисәкләре. "Без спорт яратабыз" темасы буенча бэйләнешле сөйләм үстерү. Бишенче сыйныфта үтелгәннәрне гомумиләштереп ныгыту.

6 нчы сыйныф.

1. "Яңа уку елы башлана." Исем сүз төркеме. Исемнең берлек һәм күплек сан формалары. Исемнең килеш белән төрләнеше. Исемнең тартым белән төрләнеше I, II, III зат тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше. "Минем мәктәбем "темасыа бәйләнешле сөйләм үстерү. Исем ясагыч кушымчалар (-лык\лек, -чы\че). Туры сөйләм. "Минем яраткан һөнәрем" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Бәйлек. Бәйлекләрнең исемнәр һәм алмашлыклар белән сөйләмдә кулланылышы. Хәзерге заман хикәя фигыльнең барлык, юклык формасы. Боерык фигыль. Боерык фигыльнең барлыкта, юклыкта зат-сан белән төрләнеше.

2. "Мин - зур ярдәмче". Сыйфат сүз төркеме. Сыйфат дәрәҗәләре. "Әхмәт" текстында лексик-грамматик материал. Кереш сүзләр. Кереш сүзләрнең сөйләмдә кулланылышы.
Процессның башлануын, дәвам итүен, тәмамлануын белдерүче модаль мәгънәле аналитик формалы фигыльләрнең сөйләмдә кулланылышы. Теләкне, мөмкинлек, мөмкин түгеллекне белдерүче модаль мәгънәле аналитик формалы фигыльләрнең сөйләмдә кулланылышы". "Супермалай" текстында лексик-грамматик материал. Инфинитив+телим структурасы. "Мин әнигә булышам" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү.

3. Дуслар белән күңелле. Барыйм әле, минем барасым килә тезелмәләре. Билгеле киләчәк заман хикәя фигыль. Билгеле киләчәк заман хикәя фигыльнең барлыкта зат-сан белән төрләнеше. Билгесез киләчәк заман хикәя фигыль. Билгесез киләчәк заман хикәя фигыльнең барлыкта зат - сан белән төрләнеше. Алмашлык сүз төркеме. Сорау, күрсәтү алмашлыклары. Сорау, күрсәтү алмашлыкларының сөйләмдә дөрес кулланылышы. "Минем туган көнем" темасына бәйләнешле

сөйләм үстерү. Җөмләнең баш кисәкләре. Ия белән хәбәр арасында сызык куелу очраклары. Сан сүз төркеме. Тәртип, микъдар, җыю саннары.

4. Туган җирем - Татарстан. "Туган җирем - Татарстан" темасы буенча яңа лексика. Рәвеш сүз төркеме. Рәвеш төркемчәләре. Чаллыдан Казанга кадәр тезелмәсе. "Туган җирем-Татарстан" бүлеген ныгыту. Бәйләнешле сөйләм үстерү дәресләре. Текстлар буенча лексик-грамматик материал.

5. Табигать белән бергә. "Табигать- әйләнә тирәбез " тексты буенча лексик-грамматик материал. "Канатлы дусларыбыз" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. "Дүрт аяклы дусларыбыз" темасы буенча яңа лексика. Билгесез үткән заман хикәя фигыль. "Табигать белән бергә" бүлеге буенча бәйләнешле сөйләм үстерү .

5. Сәламәт тәндә - сәламәт акыл. "Олимпия уеннары" текстында лексик-грамматик материал. "Кышкы һәм җәйге спорт төрләре" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Инфинив + яратам тезелмәсе. Исем фигыль. "Илдус һәм вирус" шигырендә лексик - грамматик материал. "Табиб янында" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Инфинив + кирәк тезелмәсе. "Файдалы җиде ризык" текстында лексик - грамматик материал. "Минем яраткан спорт төре" буенча проект дәрес.

6. Светофор - минем дустым. "Юл йөрү кагыйдәләре" темасы буенча яңа лексика. Светофор - минем дустым" бүлеген ныгыту. Ел буена үтелгәннәрне гомумиләштереп кабатлау.

7 нче сыйныф

1. "Белем һәм тормыш". Кереш дәрес. "Белем көне". Кайда? соравына җавап бирүче сузләр. Фигыль сүз төркеме. Фигыль төркемчәләре. Кереш контроль эш. Хәл фигыль. Хәл фигыльнең -п,-ып,-еп,-а,-ә,-ый,-и формалары. Хәл фигыльнең -гач,-гәч,-кач,-кәч формалары. Хәл фигыльнең-ганчы,-гәнче,-канчы, - кәнче формалары. Рәвеш сүз теркеме. Рәвеш төркемчәләре. Боерык фигыль. Боерык фигыльләрнең барлыкта зат - сан белән төрләнеше. Боерык фигыльләрнең юклыкта зат - сан белән төрләнеше. Исем сүз төркеме. Исемнәргә кушымчалар ялгау тәртибе. "Көндәлек - документ, көндәлек көзге" тексты буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. "Көндәлек - документ, көндәлек көзге" текстында төрле килештәге исемнәрнең кулланылышы. Ш. Маннурның "Киңәш" шигыре буенча лексик-грамматик материал.

3. Без бергә ял итәбез. Сыйфат фигыль. Хәзерге заман сыйфат фигыль. Уткән заман сыйфат фигыль. Киләчәк заман сыйфат фигыль. Сыйфат фигыльләрнең сөйләмдә кулланылышы. Җөмләнең баш кисәкләре. "Буш вакыт" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Ия белән хәбәр арасында сызык куелу очраклары. Теркәгеч төркемчәләре. Җыючы, каршы куючы, бүлүче теркәгечләр. Ияртуче теркәгечләр. Теркәгечләрнең сөйләмдә кулланылышы. "Татар театрлары" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. Исем фигыль. Исем фигыльнең барлык һәм юклык формасы. Исем фигыльнең зат-сан (тартым) белән төрләнеше. Үз фикереңне белдерә белү формалары. Сүзтезмәләр. Ш.Галиевның "Ялгыш адым" шигырендә лексик-грамматик материал. Исемнәрдә тартым кушымчалары. "Без бергә ял итәбез" бүлеген ныгыту.

5.**Өлкәннәр һәм кечкенәләр.** Җөмләнең иярчен кисәкләре. Аергыч. Тәмамлык. Хәл."Өлкәннәргә мөнәсәбәт" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Исем фигыль. Исем фигыльләрнең барлык - юклык формасы. Исем фигыльләрнең барлык формасында килешләр белән төрләнеше. Исем фигыльләрнең юклык формасында килешләр белән төрләнеше. Исем фигыльнең сөйләмдә кулланылышы. Кисәкчәләр турында төшенчә."Тәрбиялелек дәресләре" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Билгеле үткән заман хикәя фигыль. Билгесез үткән заман хикәя фигыль. Билгеле һәм билгесез үткән заман хикәя фигыльләрнең сөйләмдә кулланылышы. "Өлкәннәр һәм кечкенәләр" бүлеген ныгыту.

6.Без Татарстанда яшибез. "Татарстан республикасы" тексты буенча лексик-грамматик материал. Теләк фигыльнең 1 зат берлек сан формасы. Теләк фигыльнең 1 зат күплек сан формасы. Теләк фигыльнең юклык формасы. Ясалышы буенча сыйфат төрләре. "Без Татарстанда яшибез" бүлеген ныгыту.

8 нче сыйныф.

1. "Күп укыган күп белер". Исемнәрнең тартым белән төрләнеше. Теркәгечләрнең сөйләмдә кулланылышы. Хикәя фигыльнең заман формалары. Фигыль сүз төркеме. Билгесез үткән заман хикәя фигыль. Билгесез үткән заман хикәя фигыльнең зат - сан белән төрләнеше. Билгеле һәм билгесез киләчәк заман хикәя фигыль. Билгеле һәм билгесез киләчәк заман хикәя фигыльләрнең зат-сан белән төрләнеше. Хәл фигыльнең 1, 2 нче формалары. Хәл фигылнең 3,4 формалары. Шарт фигыль. Шарт фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат - сан белән төрләнеше. Инфинитив. Хикәя фигыльнең заман формаларын (хәзерге, уткән, киләчәк) сөйләмдә куллануны ныгыту. "Көзге мизгелләр " темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Боерык фигыльләр. Хикәя фигыльнең заман формаларын (хәзерге, үткән, киләчәк) сөйләмдә куллануны ныгыту. "Әдәплелек сыйфатлары" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү.

2. Мин һәм минем яшьтәшләрем. -лы, -ле, -сыз, -сез кушымчалы ясалма сыйфатлар. Синоним һәм антоним сыйфатлар. Кереш сүзләрнең сөйләмдә кулланылышы. Алынма сүзләр. Исем фигыльнең барлык һәм юклык формасы. "Мин һәм минем яшьтәшләрем" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Сыйфат фигыль. Сыйфат фигыльнең заман формалары. Сыйфат фигыльнең барлыкта һәм юклыкта заман формаларының сөйләмдә кулланылышы. "Җиңәсем килде" хикәясендә л.г.м. Сыйфат + исем конструкциясе. Алмашлык төркемчәләре. Билгеләү, билгесезлек алмашлыклары. Юклык, күрсәтү алмашлыклары. Тартым алмашлыклары. "Табигать һәм кеше" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Тезмә фигыльләр. Тезмә фигыльләрнең сөйләмдә кулланылышы. "Музыка дөньясында" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. "Мин һәм минем яшьтәшләрем" бүлеген ныгыту.

3. Табигать һәм кеше. Җөмләнең баш кисәкләре. Ия белән хәбәр арасында сызык куелу очраклары. "Дус сайлый беләсеңме?" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. Бәйлек һәм бәйлек сузләрнең сөйләмдә кулланылышы. Теләк фигыльнең барлык - юклык формасы. Теләк белдерү формалары(-ыйм,-им,-ыйк,-ик). Теләк белдерү формаларының сөйләмдә кулланылышы. "Яраткан бәйрәмнәр" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. Теркәгеч төркемчәләре. Төзүче һәм ияртүче теркәгечләр. Төзүче һәм ияртүче теркәгечләрнең сөйләмдә кулланылышы. Алмашлык төркемчәләре. Тамыр һәм ясалма исемнәр. Кушма, парлы, тезмә исемнәр. Сыйфат дәрәҗәләре. Сыйфат дәрәҗәләренең сөйләмдә кулланылышы. "И, ямьле туган җирем!" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. "Табигать һәм кеше" бүлеген ныгыту.

4. Туган жирем - Татарстан. "Татарстаным" шигырендә л.г.м. "Казан - Татарстанның башкаласы" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. Әйтү максаты буенча җөмлә төрләре. Җыйнак һәм җәенке җөмләләрнең сөйләмдә кулланылышы. Сан сүз төркеме. "Спорт - ул сәламәтлек" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. Сан һәм сан төркемчәләрен гомумиләштереп кабатлау. Гади фигыль хәбәрле, исем хәбәрле һәм тезмә фигыль гади җөмләне таный, аера белү. Тиңдәш кисәкле җөмләләрне таный, аера белү. "Туган җирем - Татарстан" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү. "Бөек шәхесләребез" темасы буенча бәйләнешле сөйләм үстерү.

9нчы сыйныф.

1. БезТатарстанда яшибез. Сүзтезмә. Изафә бәйләнеше. Җөмләнең баш кисәкләре. Җөмләнең иярчен кисәкләре. Ия белән хәбәр арасында сызык. Фигыль сүз төркеме. Хикәя фигыль. Хикәя фигыльнең заман формалары. Боерык фигыль. Боерык фигыльнең зат-сан белән төрләнеше. Шарт фигыль. Шарт фигыльнең зат - сан белән төрләнеше. Исем фигыль. Исем фигыльнең килешләр белән төрләнеше. Теләк фигыль. Сыйфат фигыль. Сыйфат фигыльнең заман формалары. Сыйфат фигыльләрнең сөйләмдә кулланылышы. Хәбәрлек сүзләр. Тезмә фигыльләр.

2. Һөнәр сайлау. Җөмлә. Гади җөмлә. Кушма җөмлә. Теркәгечләр. Теркәгечле тезмә кушма җөмлә. Теркәгечсез тезмә кушма җөмлә. Җыючы, каршы куючы, бүлүче теркәгечле кушма җөмләләрнең сөйләмдә кулланылышы. Тезмә һәм иярченле кушма җөмләләр. Тезмә һәм иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре. Иярчен җөмлә төрләре. Иярчен ия җөмлә. Иярчен хәбәр җөмлә. Иярчен аергыч җөмлә. Иярчен тәмамлык җөмлә. Иярчен вакыт һәм урын җөмләләр.

3. Сәламәтлек - зур байлык. Иярчен рәвеш һәм күләм җөмләләр. Иярчен максат һәм сәбәп җөмләләр. Иярчен шарт һәм кире җөмләләр. Инфинитив. Бәйлекләр. Бәйлек сүзләр. Антонимнар, синонимнар. Сан сүз төркеме. Сан төркемчәләре. Рәвеш сүз төркеме. Рәвеш төркемчәләре. Алмашлык сүз төркеме. Алмашлык төркемчәләре. Бәйләнешле сөйләм үстерү дәресләре.

4. Беркем дә, бернәрсә дә онытылмый. Инфинитив+кирәк конструкциясе. Ярдәмче фигыльләр. Фразеологизмнар. Төрле темаларга бәйләнешле сөйләм үстерү дәресләре.

Туган тел (татар төркемнэре) 5 нче сыйныф

1. 4 нче сыйныфта үткәннәрне кабатлау. Лексикология. "Туган илем, туган телем" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. Сүз төркемнәре. Сүзтезмә һәм җөмлә. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр. Җөмләнең баш кисәкләре. Җөмләнең иярчен кисәкләре. Җөмләнең тиңдәш кисәкләре. "Кызыклы очрашу" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү.

2. Фонетика,орфоэпия, графика, орфография. Йоткылык тартыгы [h], кече тел тартыгы [x]. "Дуслар белән күңелле" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. [w] һәм [в] тартык авазлары. [н] һәм [ң] тартык авазлары. Борын ассимиляциясе. ['] (һәмзэ) тартыгы . Х. Якуповның "Канәфер чәчәкләре. Натюрморт" картинасы белән эш. Татар телендә иҗек, иҗек калыплары. Сүзләрне юлдан - юлга күчерү. Сүз басымы. "Тынычлык" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. Суз басымының соңгы иҗеккэ төшмәү очраклары. Интонация һәм аның төрләре. Графика һәм орфография. Аваз һәм хәреф төшенчәләре. Татар алфавиты. О, ө, е, э сузык аваз хәрефләренең дөрес язылышы. Ике аваз белдерүче хәрефләр, аларның дөрес язылышы. Тартык аваз хәрефләре, аларның дөрес язылышы (в,ь,ъ). Сузләрне кушып, сызыкча аша һәм аерып язу. Баш һәм юл хәрефләре. "Татарстан Республикасы" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү.Фонетик анализ ясау тәртибе.

3. Лексикология. Лексика һәм лексикология турында төшенчә. Аңлатмалы сүзлекләрнең роле. Сузләрне мәгънәләре, килеп чыгышлары ягыннан төркемләү. Бер һәм күп мәгънәле сүзләр. Сузләрнең туры һәм күчерелмә мәгънәләре. Синонимнар, антонимнар, омонимнар. Килеп чыгышы ягыннан, куллану өлкәсе буенча татар теленең сүзлек составы. Гомумтөрки һәм алынма сузләр. Татар сүзләренең төркемнәре. Куллану активлыгы буенча сузлек составы. Гомуми кулланылыштагы һәм кулланылышы чикләнгән сүзләр. "Милли киемнәр" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. Искергән һәм тарихи сүзләр. Яңа сүзләр (неологизмнар). Фразеологизмнар, аларның сөйләмдә кулланылышы. Сүзгә лексик анализ ясау.

4. Сүз төзелеше һәм ясалышы. Сузнең тамыры һәм кушымчалар. Сүзнең мәгънәле кисәкләргә бүленеше. Төрле сүз төркемнәрен ясый торган кушымчалар. Мөнәсәбәт белдерүче кушымчалар. Модальлек кушымчалары. Бөйләгеч кушымчалар. Исем, сыйфат, сан, фигыльләргә ялгана торган модальлек кушымчалары. "Яраткан язучым" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. Сүзнең нигезе. Тамыр һәм ясалма нигезле сүзләр. Сүзләрне төзелеше буенча тикшерү. Суз ясалу ысуллары. Ясагыч кушымчалар ялгау ысулы. Сузгә кушымчалар ялгану тәртибе. Кушма, парлы, тезмә, кыскартылма сузләр."Сүз төзелеше һәм сүз ясалышы" бүлеген ныгыту.

5 нче сыйныфта уткәннәрне кабатлау. Фонетика" буенча үткәннәрне ныгыту. «Лексикология» буенча уткәннәрне ныгыту. Проект эше. "Халык авыз иҗаты". Сүзләргә фонетик, лексик анализ ясау. "Минем яраткан ел фасылым" темасына бәйләнешле сөйләм үстерү. Ел буена үтелгәннәрне гомумиләштереп ныгыту.

6 нчы сыйныф

1. 5 нче сыйныфта үткәннәрне кабатлау. 5 нче сыйныфта авазлар һәм хәрефләр турында уткәннәрне кабатлау: сузык һәм тартык авазлар; татар һәм рус телләренең икесендә дә булган, әмма татар телендә әйтелеше белән аерылып торган авазлар; татар теленең узенчәлекле авазлары; татар

телендә иҗек калыплары; сузләрнең басымын билгеләү; сүзләргә фонетик анализ ясау. Сузнең лексик мәгънәсе; килеп чыгышы һәм кулланылу өлкәсе ягыннан татар теленең сүзлек составы. Сүзлекләр турында белешмә. Аларның төрләре. Сүзлекләрнең төзелү принциплары. Төрле типтагы сүзлекләр белән эшләү.

Татар һәм рус телләрендә тамыр һәм кушымчаларның үзенчәлекләрен искә төшерү. Бәйләгеч һәм модаль кушымчалар, аларның сүзләргә ялгану тәртибе. Сузнең нигезе, тамыры. Татар телендә сүз ясалу ысуллары. Сузләрнең төзелешен һәм ясалышын тикшерү.

2. Морфология

2.1. Сузтөркемнәре турында гомуми мәгълүмат бирү.

Сүз төркемнәре турында гомуми мәгълүмат.

2.2. Исем

Исем турында төшенчә.

Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр.

Исемнәрнең берлек һәм күплек сан формалары.

Исемнәрнең килеш белән төрләнеше.

Исемнәрнең тартым белән төрләнеше.

Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше.

Алынма сүзләрдәге килеш һәм тартым кушымчалары.

Исемнәрнең ясалышы.

Исемнәргә морфологик анализ ясау.

Исем сүз төркемен кабатлау.

2.3. Сыйфат

Сыйфат турында төшенчә.

Сыйфатларның ясалышы.

Сыйфат дәрәҗәләре.

Асыл һәм нисби сыйфатлар.

Сыйфатларның исемләшүе.

Сыйфатларга морфологик анализ ясау.

Сыйфат сүз төркемен кабатлау.

2.4. Сан

Сан турында төшенчә. Саннарның исемләшүе. Саннарның ясалышы. Гарәп һәм рим цифрларының язылышы. Сан төркемчәләре. Микъдар саны. Тәртип саны. Чама саны. Бүлем саны. Җыю саны. Саннарга морфологик анализ ясау. Сан сүз төркемен кабатлау.

2.5. Рәвеш

Рәвеш турында гомуми мәгълүмат.

Рәвешләрнең лексик-грамматик мәгънәсе һәм морфологик узенчәлекләре.

Рәвешләрнең ясалышы. Рәвешләрнең мәгънә төркемчәләре: саф рәвешләр.

Охшату- чагыштыру рәвешләре. Куләм-чама рәвешләре. Урын рәвешләре. Вакыт рәвешләре.

Сәбәп - максат рәвешләре. Рәвеш сүз төркемен кабатлау.

2.6. Алмашлык

Алмашлык турында төшенчә. Алмашлыкларның ясалышы.

Зат алмашлыклары.

Тартым алмашлыклары.

Курсәтү алмашлыклары.

Сорау алмашлыклары.

Билгеләү алмашлыклары.

Билгесезлек алмашлыклары.

Юклык алмашлыклары.

Алмашлык сүз төркемен кабатлау.

2.7. Фигыль

Фигыль турында төшенчә. Татар телендә фигыльнең нигезе (башлангыч формасы) турында гомуми мәгълумат. Фигыльнең барлык-юклык формалары. Фигыльләрнең ясалышы.

Затланышлы фигыльләр. Боерык фигыль, аның мәгънәләре, зат-сан белән төрләнеше. Боерык фигыльнең дөрес интонация һәм басым белән кулланылышы.

Хәзерге заман хикәя фигыль, аның мәгънәләре, формалары, зат-сан белән төрләнеше.
Үткән заман хикәя фигыль, аның мәгънәләре, формалары, зат-сан белән төрләнеше.
Киләчәк заман хикәя фигыль, аның мәгънәләре, формалары, зат-сан белән төрләнеше. *

Шарт фигыль, аның мәгънәләре, формалары, зат-сан белән төрләнеше. Фигыль сүз төркемен кабатлау.

3. Ел буена үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау (4 сәгать)

Исем, сыйфат, сан, рәвеш, алмашлык, затланышлы фигыльләр. Аларның җөмләдә кулланылышы. Морфологик анализ ясау.

4. Бәйләнешле сөйләм үстерү.

Юл йөрү кагыйдәләрен белүне күрсәткән, 7—8 репликадан торган диалог төзү. Әти-әниеңә яки туганнарыңа рәхмәт әйтеп хат язу. Табигатьне саклау турында газетага мәкалә язу. Укучыларның тормыш тәҗрибәсеннән чыгып, өйрәнелгән сүз төркемнәреннән файдаланып, кечкенә хикәяләр төзү. Әдәбият дәресләрендә өйрәнелгән әсәрләрне кулланып, сочинениеләр язу. Сүз төркемнәрен өйрәнгәч, алган белемнәренә таянып, грамматик биремле диктантлар язу. Төрле сүз төркемнәре кергән җөмләләрне татарчадан русчага, русчадан татарчага тәрҗемә итү. Уңай кешелек сыйфатлары тәрбияләү максатыннан чыгып сайланган текстлар буенча изложениеләр язу. Картиналар буенча сочинениеләр язу (Елена Романенко. «Алмалар», Борис Щербаков. «Су китә», Юрий Ананьев. «Фронт җыры», Фаил Зиязов. «Самавыр янында»). Хаталар өстендә эш башкарган вакытта телдән һәм язма рәвештә анализ ясау.

6 нчы сыйныфта үткәннәрне кабатлау.

Фонетика. Сингармонизм законы. Сүз төркемнәре. Исем, сан, алмашлык, рәвеш, затланышлы фигыльләр, сыйфат сүз төркемнәрен кабатлау.

2. Сүз төркемнәре
2.1. Фигыль

Фигыль турында төшенчә. Фигыльләрнең ясалышы.
Затланышлы һәм затланышсыз фигыльләр.
Сыйфат фигыль, аның мәгънәсе, заман формалары, исемләшүе. Сыйфат фигыльләрнең сөйләмдә кулланылышы.
Хәл фигыль, аның мәгънәләре, формалары, сөйләмдә кулланылышы.
Исем фигыль, аның мәгънәсе, формасы, сөйләмдә кулланылышы. Аларның исемгә күчү очраклары.
Татар телендә фигыльләрнең төп формасы буларак сузлекләрдә бирелүе.
Инфинитив, аның мәгънәсе, формалары, сөйләмдә дөрес кулланылышы һәм дөрес язылышы.

Татар телендә ярдәмче фигыльләрнең кулланылышы. Кайбер мөстәкыйль мәгънәле фигыльләрнең ярдәмче фигыль буларак кулланылу очраклары.

Фигыльләргә морфологик анализ ясау.

Фигыльләрне кабатлау.

2.2. Аваз иярткемнәре

Аваз иярткемнәре турында төшенчә. Аларның ясалуы, морфологик-синтаксик узенчәлекләре.

Аваз иярткемнәре нигезендә сүзләр ясалышы.

Аваз иярткемнәренә морфологик анализ ясау.

2.3. Хәбәрлек сузләр

Хәбәрлек сүзләр турында төшенчә. Татар телендә хәбәрлек сүзләрнең тоткан урыны.

Хәбәрлек сүзләрнең формалары һәм җөмләдә кулланылышы.

2.4. Бәйлекләр

Бәйлекләр турында төшенчә. Аларның сөйләмдә кулланылу үзенчәлекләре.

Бәйлекләрне төркемләү. Бәйлек сүзләр, аларның формалары, җөмләдә кулланылышы.

Бәйлекләргә морфологик характеристика бирү.

Бәйлек сүзләр.

2.5. Теркәгечләр

Теркәгечләр турында гомуми мәгълүмат бирү. Теркәгечләрне куллану үзенчәлекләре, аларның интонациягә бәйле булуы.

Теркәгечләрне төркемләү. Татар һәм рус телләрендә теркәгечләрнең уртак яклары, җөмләдә кулланылышы.

Теркәгечләрне морфологик яктан тикшерү.

2.6. Кисәкчәләр

Кисәкчәләр. Аларны мәгънәләре буенча төркемләү. Татар телендә кисәкчәләрнең дөрес язылышы, Кисәкчәләргә морфологик анализ ясау.

2.7. Ымлыклар

Ымлыклар. Аларның ясалу үзенчәлекләре һәм сөйләмдә кулланылышы.

2.8. Модаль сүзләр

Модаль сүзләр турында төшенчә. Аларның җөмләдә кулланылышы.

3. Морфология буенча үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау.

Мөстәкыйль һәм ярдәмче сүз төркемнәре. Аларның җөмләдә кулланылышы. Сүз төркемнәренә морфологик анализ ясау.

4. Бәйләнешле сөйләм үстерү

1. Тыңлаучылар ачык кузалларлык итеп, яратып укыган берәр әдәби әсәрнең төп герое турында (затын узгәртеп, мәсәлән, «мин» урынына «син» яки «ул» алмашлыкларын кулланып) сөйләү,
2. Мәктәптә уздырылачак берәр чара турында белдеру язу.
3. Бәйрәм белән котлау тексты язу.
4. Грамматик биремле контроль диктантлар язу.
5. Рәсемгә карап, хикәя төзү.
6. Грамматик биремле төрле типтагы диктантлар язу.
7. Программага кертелгән әдәби әсәрләрдән алынган өзекләрне файдаланып, изложениеләр язу.
8. Мөстәкыйль һәм ярдәмче сүз төркемнәрен кертеп төзелгән җөмләләрне тәрҗемә итү.
9. Экскурсиядә һәм төрле спектакль-концертларда, мәктәптә уздырылган бәйрәм кичәләрендә алган тәэсирләрдән файдаланып, сочинениеләр язу.
10. Картиналар буенча сочинениеләр язу (Иван Хруцкий. «Натюрморт», Владимир Кочетков. «Кыш килде», Шамил Якупов. «Урман әкияте», Викентий Лукиянов. «Май»).
11. Текст эчтәлегенә туры китереп план төзү һәм аның буенча сөйләү.
12. Тормыш-көнкүреш темаларына диалоглар һәм монологлар төзү.
13. Бирелгән текстның эчтәлеген орфоэпик нормаларны саклаган хәлдә сөйли белү.
14. Индивидуаль һәм төркемнәрдә проектлау-тикшеренү эше башкару.

7 нче сыйныф.

1. 6 нчы сыйныфта үткәннәрне кабатлау.

Фонетика. Сингармонизм законы. Сүз төркемнәре. Исем, сан, алмашлык, рәвеш, затланышлы фигыльләр, сыйфат сүз төркемнәрен кабатлау.

2. Сүз төркемнәре. Фигыль.

Фигыль турында төшенчә. Фигыльләрнең ясалышы. Затланышлы һәм затланышсыз фигыльләр.

Сыйфат фигыль, аның мәгънәсе, заман формалары, исемләшүе. Сыйфат фигыльләрнең сөйләмдә кулланылышы.

Хәл фигыль, аның мәгънәләре, формалары, сөйләмдә кулланылышы.

Исем фигыль, аның мәгънәсе, формасы, сөйләмдә кулланылышы. Аларның исемгә күчү очраклары.

Татар телендә фигыльләрнең төп формасы буларак сузлекләрдә бирелүе.

Инфинитив, аның мәгънәсе, формалары, сөйләмдә дөрес кулланылышы һәм дөрес язылышы.

Татар телендә ярдәмче фигыльләрнең кулланылышы. Кайбер мөстәкыйль мәгънәле фигыльләрнең ярдәмче фигыль буларак кулланылу очраклары. Фигыльләргә морфологик анализ ясау. Фигыльләрне кабатлау.

Аваз иялтемнәре

Аваз иялтемнәре турында төшенчә. Аларның ясалуы, морфологик-синтаксик узенчәлекләре. Аваз иялтемнәре нигезендә сүзләр ясалышы. Аваз иялтемнәренә морфологик анализ ясау.

Хәбәрлек сүзләр

Хәбәрлек сүзләр турында төшенчә. Татар телендә хәбәрлек сүзләрнең тоткан урыны. Хәбәрлек сүзләрнең формалары һәм җөмләдә кулланылышы.

Бәйлекләр

Бәйлекләр турында төшенчә. Аларның сөйләмдә кулланылу үзенчәлекләре. Бәйлекләрне төркемләү. Бәйлек сүзләр, аларның формалары, җөмләдә кулланылышы. Бәйлекләргә морфологик характеристика бирү. Бәйлек сүзләр.

Теркәгечләр

Теркәгечләр турында гомуми мәгълүмат бирү. Теркәгечләрне куллану узенчәлекләре, аларның интонациягә бәйле булуы.

Теркәгечләрне төркемләү. Татар һәм рус телләрендә теркәгечләрнең уртак яклары, җөмләдә кулланылышы.

Теркәгечләрне морфологик яктан тикшерү.

Кисәкчәләр

Кисәкчәләр. Аларны мәгънәләре буенча төркемләү. Татар телендә кисәкчәләрнең дөрес язылышы. Кисәкчәләргә морфологик анализ ясау.

Ымлыклар

Ымлыклар. Аларның ясалу узенчәлекләре һәм сөйләмдә кулланылышы.

Модаль сузләр

Модаль сузләр турында төшенчә. Аларның җөмләдә кулланылышы.

3. **Морфология буенча үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау.**

Мөстәкыйль һәм ярдәмче сүз төркемнәре. Аларның җөмләдә кулланылышы. Сүз төркемнәренә морфологик анализ ясау.

1. Бәйләнешле сөйләм үстерү
2. Тыңлаучылар ачык кузалларлык итеп, яратып укыган берәр әдәби әсәрнең төп герое турында (затын узгәртеп, мәсәлән, «мин» урынына «син» яки «ул» алмашлыкларын кулланып) сөйләү.
3. Мәктәптә уздырылачак берәр чара турында белдерү язу.
4. Бәйрәм белән котлау тексты язу.
5. Рәсемгә карап, хикәя тезү.
6. Программага кертелгән әдәби әсәрләрдән алынган өзекләрне файдаланып, изложениеләр язу.
7. Местәкыйль һәм ярдәмче сүз төркемнәрен кертеп төзелгән җөмләләрне тәрҗемә итү.
8. Экскурсиядә һәм төрле спектакль-концертларда, мәктәптә уздырылган бәйрәм кичәләрендә алган тәэсирләрдән файдаланып, сочинениеләр язу.
9. Картиналар буенча сочинениеләр язу (Иван Хруцкий. «Натюрморт», Владимир Кочетков. «Кыш килде», Шамил Якупов. «Урман әкияте», Викентий Лукиянов. «Май»).
10. Текст эчтәлегенә туры китереп план төзү һәм аның буенча сөйләү.
11. Тормыш-көнкүреш темаларына диалоглар һәм монологлар төзү.

12. Бирелгән текстның эчтәлеген орфоэпик нормаларны саклаган хәлдә сөйли белү.
13. Индивидуаль һәм төркемнәрдә проектлау-тикшеренү эше башкару.

8 нче сыйныф

1. 5-7 нче сыйныфта өйрәнгәннәрне кабатлау

Сүз ясалышы, сүз төзелеше, сүз төркемнәре, җөмләдә сүзләр тәртибен кабатлау, тәрҗемә күнегүләре эшләү.

Сүзләргә фонетик, лексик, морфологик анализлар ясау.

2. Синтаксис. Сүз һәм жөмлә.

Синтаксис. Гади җөмлә синтаксисы һәм пунктуация. Синтаксис буенча гомуми мәгълүмат. Телебезнең синтаксик һәм сөйләм берәмлекләре (сүз, сүзтезмэ, җөмлә кисәкләре, җөмлә һәм текст) турында төшенчә.

2.1.Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Сүзләр бәйләнеше турында гомуми мәгълүмат.

Тезуле бәйләнеш. Җөмләнең тиңдәш кисәкләре. Аларны үзара теркәүче чаралар. Тиңдәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр. Тиңдәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре.

Ияртүле бшйлшнешнең сөйләм оештырудагы роле.

Сүзтезмә турында гомуми төшенчә. Сүзтезмэдә ияртүче һәм ияруче кисәкләр. Татар телендә сүзтезмәләрнең төрләре һәм үзенчәлекләре. Җөмләдә сүзләр бәйләнешен кабатлау.

2.2. Җөмлә кисәкләре.

Җөмлә кисәкләре турында гомуми мәгълүмат (башлангыч сыйныфларда үтелгәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү).

2.3. Җөмләнең баш кисәкләре. Җөмләнең баш кисәкләре. Ия һәм аның белдерелүе, төрләре. Хәбәр һәм аның белдерелүе, төрләре. Ия белән хәбәрнең җөмләдәге урыны. Ия белән хәбәр арасында сызык куелу очраклары.

2.4. Гади һәм кушма жөмлә.

Гади һәм кушма җөмлә турында гомуми мәгълүмат.

2.5. Җөмләнең иярчен кисәкләре.

Җөмләнең иярчен кисәкләре. Аергыч, аның белдерелүе һәм аерылмыш белән бәйләнеше. Тиңдәш һәм тиңдәш түгел аергычлар.

Тәмамлык һәм аның белдерелүе. Туры һәм кыек тәмамлыклар. Хәлләр һәм аларның аерымлануы.

Урын хәле. Вакыт хәле. Рәвеш хәле. Күләм хәле. Сәбәп хәле. Максат хәле. Шарт хәле. Кире хәл. Аныклагыч турында гомуми мәгълүмат. Аныклагычның аныкланмыш белән бәйләнеше. Аныклагычларның аерымлануы һәм алар янында тыныш билгеләре.

2.6.Җөмләнең модаль кисәкләре.

Модаль кисәкләр. Эндәш сүзләр, аларны куллану узенчәлекләре. Эндәш сүзләрнең җөмләдәге урыны, алар янында тыныш билгеләре.

Кереш сүзләр, аларны мәгънә ягыннан төркемләү. Кереш сузләр янында тыныш билгеләре.

3. Грамматик анализ төрләре.

Грамматик анализ турында гомуми төшенчә (алдагы сыйныфларда өйрәнгәннәргә нигезләнү). Морфологик, синтаксик, морфологик-синтаксик, синтаксик - морфологик анализ төрләре.

4.Җөмләнең баш, иярчен һәм модаль кисәкләрен кабатлау.

Җөмләнең баш, иярчен һәм модаль кисәкләре. Алар янында тыныш билгеләре. Грамматик анализ төрләре.

5. **Гади жөмләләрне төркемләү.**

• **Әйтү максаты ягыннан җөмлә төрләре.**

Гади җөмләләрне төркемләү. Әйтү максаты ягыннан җөмлә төрләре: хикәя җөмлә, сорау җөмлә, боеык җөмлә һәм тойгылы җөмләләр. Әйтү максаты ягыннан төрле җөмләләр янында куела торган тыныш билгеләре.

• **Раслау һәм инкяр җөмләләр.**

Раслау һәм инкяр җөмлә турында гомуми төшенчә. Инкяр җөмләләрне белдерүче чаралар.

• **Җыйнак һәм җәенке җөмләләр.**

Җыйнак һәм җәенке җөмләләр турында гомуми төшенчә (башлангыч сыйныфларда үтелгәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү).

• **Ике составлы һәм бер составлы җөмләләр.** Бер составлы җөмлә төрләре һәм аларның үзенчәлекләре. Бер составлы исем җөмлә. Бер составлы фигыль җөмлә.

• **Тулы һәм ким җөмләләр.**

Тиешле җөмлә кисәгенең кулланылу-кулланылмавына карап, җөмлә төрләре: тулы һәм ким җөмләләр. Аларны куллану узенчәлекләре.

6. Җөмлә төрләрен кабатлау.

Әйтү максаты ягыннан җөмлә төрләрен, раслау һәм инкяр, җыйнак һәм җәенке, ике һәм бер составлы, тулы һәм ким җөмләләрне куллану үзенчәлекләре.

7. 8 нче сыйныфта өйрәнгәннәрне кабатлау.

Гади җөмлә синтаксисы. Гади җөмләләрне төркемләү.

Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Җөмләнең баш, иярчен, модаль, тиңдәш һәм аерымланган кисәкләре. Алар янында тыныш билгеләре. Грамматик анализ төрләре.

5. **Бәйләнешле сөйләм үстерү.**

1. Әдәби әсәр героена адресланган хат язу.
2. Тормышта үрнәк булырдай берәр кеше турында очерк язу.
3. Концертка яки театрга баргач алган тәэсирләр турында сөйләшү, диалогик һәм монологик сөйләм үрнәкләре табу.
4. Татар һәм рус телләрендәге кушма җөмләләрне төзелешләре, бәйләүче чаралары һәм функцияләре ягыннан чагыштыру.
5. Әдәби геройларга характеристика язарга өйрәнү.
6. Татар телендәге сүз тәртибе үзенчәлекләрен чагылдырган кыска текстларны тәрҗемә итү күнегүләрен үтәү.
7. Экологик темага сочинение элементлары булган изложениеләр язу.
8. Картиналар буенча сочинениеләр язу (Фәридә Хәсьянова. «Матур өй», Станислав Жуковский. «Рояльле кунак бүлмәсе», Наил Галимов. «Ялгызлык»).
9. Үтелгән темаларга таянып, грамматик биремле диктантлар язу.
10. Дәрестән тыш укылган әдәби әсәрләргә таянып, сочинениеләр язу.
11. Индивидуаль һәм теркемнәрдә проектлау-тикшеренү эше башкару.

9 нчы сыйныф

1. **Гади жөмлә синтаксисын кабатлау.**

Гади җөмлә синтаксисы. Гади җөмләләрне төркемләү. Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Җөмләнең баш, иярчен, модаль, тиңдәш һәм аерымланган кисәкләре. Алар янында тыныш билгеләре. Грамматик анализ төрләре.

2. **Кушма җөмлә синтаксисы һәм пунктуация.**

Кушма җөмлә турында төшенчә. Тезмә кушма җөмлә. Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр. Алар янында тыныш билгеләре. Күп тезмәле кушма җөмлә.

Иярченле кушма җөмләләр турында төшенчә. Синтетик һәм аналитик иярчен җөмләләрнең үзенчәлекләре, аларның синонимлыгы. Мөнәсәбәтле сүзләрнең һәм ияртүче теркәгечләрнең үзенчәлекләре.

Иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре.

Иярчен җөмләләрнең мәгънә ягыннан төрләре.

Иярчен ия һәм иярчен хәбәр җөмләләр.

Иярчен тәмамлык җөмлә.

Иярчен аергыч җөмлә.

Иярчен вакыт җөмлә.

Иярчен урын җөмлә.

Иярчен рәвеш җөмлә.

Иярчен күләм җөмлә.

Иярчен сәбәп җөмлә.

Иярчен максат җөмлә.

Иярчен шарт җөмлә.

Иярчен кире җөмлә.

3. Кушма жөмлә төрләрен һәм тыныш билгеләрен кабатлау.

4. Текст синтаксисы

Текст турында төшенчә. Туры һәм кыек сөйләм. Туры сөйләм төрләре. Туры сөйләм янында тыныш билгеләре.

5. Стилистика һәм сөйләм культурасы

Әдәби һәм язма сөйләм стильләре турында төшенчә. Сөйләм стиле. Хат стиле.

Язма сөйләм стильләре. Фәнни стиль.

Рәсми стиль.

Публицистик стиль.

Матур әдәбият стиле.

Сөйләм культурасы.

Калькалар.

6. 5—9 нчы сыйныфларда өйрәнгәннәрне кабатлау

Фонетика, орфоэпия, графика һәм орфография; лексикология; сүз төзелеше һәм сүз ясалышы; морфология, синтаксис һәм пунктуация.

7. Бәйләнешле сөйләм үстерү.

1. Туган телне камил белүнең зарурлыгы турында сыйныф алдында чыгыш ясау.
2. Соңгы вакытта булган берәр вакыйга турында фикер алышу, диалогик һәм монологик сөйләм үрнәкләре табу.
3. Яраткан берәр шагыйрь иҗатына кыскача күзәтү ясау.
4. Бирелгән сюжет буенча хикәя төзеп язу.
5. Берәр әхлакый темага анкета уздыру өчен, сораулар төзү.
6. Татар һәм рус телләрендәге җөмлә төзелешен чагыштырып, бер телдән икенче телгә тәрҗемә итү күнегүләре эшләү.
7. Картиналар буенча сочинениеләр язу. (Равил Заһидуллин. «Курайчы», Аркадий Пластов. «Чишмә», Әмир Мәҗитов. «Малай», Ольга Воробьёва. «Сирень»).
8. Төрле эш кәгазьләре (белдерү, гариза, ышаныч кәгазе Ь.б.) үрнәкләрен язу.
9. Иптәшеңнең язма эшенә телдән яки язмача бәяләмә бирү. Индивидуаль һәм теркемнәрдә проектлау-тикшеренү эше башкару.

Родная литература 5 класс

1. **Что такое слово** Слово как единица языка и как словесное высказывание. Начальные сведения о происхождении слов. Назначение языка: средство общения и взаимопонимания людей, средство

сообщения информации и средство побуждения к чему-либо.// Выразительное прочтение текстов, различных по теме высказывания и эмоциональной окраске. Знакомство с этимологическим словарем. Размышление о значении языка.

2 .**Что такое словесность** Словесность как словесное творчество, словесное искусство. Письменная и устная формы словесности. Разговорный язык и литературный язык, их свойства. Диалог и монолог. Просторечие. Язык художественной словесности. Отличие значения языка в жизни от значения языка в произведении. /// Различение разговорного и литературного языка, выработка умения употреблять их в соответствующих условиях. Умение различать разговорную и книжную окраску выражений. Обогащение разговорного языка школьника. Умение построить диалог. Уместное употребление просторечия.

3. **Богатство лексики русского языка** Лексическое значение слова. Способы определения значения слова. Слова однозначные и многозначные. Употребление многозначных слов. Слова- термины. Омонимы, их отличие от многозначных слов. Роль омонимов в художественных произведениях. Синонимы, их роль в художественных произведениях. Антонимы, их роль в художественных произведениях. Неологизмы, их роль в художественных произведениях. Устаревшие слова: архаизмы и историзмы. Фразеологизмы. Работа с толковыми словарями. Умение читать словарную статью. Выработка умения определять лексическое значение слова, давать определение понятия. Умение находить в тексте художественного произведения многозначные слова, омонимы, синонимы, антонимы,неологизмы, архаизмы, историзмы, фразеологизмы.

4. **Прямое и переносное значение слова** Прямое значение слова. Употребление слова в переносном значении. Эпитет. Сравнение. Аллегория./// Понимание прямого и переносного значения слова. Нахождение в произведении эпитетов и сравнений. Употребление в собственных высказываниях эпитетов, сравнений, аллегорий.

5. **Текст** Текст как результат употребления языка, связанное законченное письменное или устное высказывание. Тема и основная мысль текста. Способы связи предложений в тексте. Формы словесного выражении: повествование, описание, рассуждение, диалог, монолог./// Определение темы и основной мысли текста. Устное и письменное изложение повествовательного текста. Создание собственного повествовательного текста на предложенную тему. Создание словесного описания предмета. Выразительное чтение диалога. Создание собственного рассуждения, диалога, монолога.

6. **Стихотворная и прозаическая формы словесного выражения**

Понятие стихотворной и прозаической формах словесного выражения. Повествовательные, вопросительные и побудительные предложения в прозаическом тексте, интонация в них. Восклицательные предложения и их интонация. Ритм и рифма в стихах. Строфа. /// Различение стихотворной и прозаической речи. Чтение предложений с восклицательной интонацией. Чтение стихов с соблюдением стиховой паузы. Выразительное чтение. Подбор рифм к предложенным словам.

7. **Устная народная словесность** Понятия: произведение, устная народная словесность. Знакомство со сказками. Виды сказок. Правдивость сказки. Другие виды народной словесности: небылицы, загадки, пословицы, поговорки, считалки, скороговорки. /// Различение видов русской народной словесности. Рассказывание сказки, небылицы. Произнесение скороговорки и считалки. Отгадывание загадок. Сочинение собственных загадок, употребление пословиц и поговорок, понимание их аллегорического значения.

8. **Литературное эпическое произведение** Произведение, созданное писателем. Эпическое, лирическое и драматическое произведения. Эпическое произведение: произведение, в котором рассказчик повествует о героях и событиях. Литературная сказка. Ее сходство с народной сказкой и отличие от нее. Басня. Басенные герои и сюжеты. Повествование и диалог в басне. Басенная «мораль». Рассказ и повесть. Понятие о сюжете и эпизоде эпического произведения. Особенности языка эпического произведения.Понимание того, что эпическое произведение - результат творчества писателя. Пересказ литературной сказки. Выразительное чтение. Создание устного рассказа по собственным впечатлениям.

9. **Литературное лирическое произведение** Лирическое произведение: произведение, в котором главное - выражение мыслей и чувств поэта, вызванных различными явлениями жизни. Стихи о родине и о природе. Стихи о животных. Стихи, рассказывающие о событии./// Понимание главного свойства лирических произведений - выражение мыслей и чувств автора. Выразительное чтение стихов.

10. **Литературное драматическое произведение**Драматическое произведение: произведение, предназначенное для постановки на сцене театра. Пьеса-сказка. Особенности языкового выражения содержания в драматическом произведении. Использование разговорного языка в диалоге. Авторские ремарки. Умение отличать драматическое произведение от произведений других родовсловесности. Понимание роли авторских ремарок. Чтение пьесы по ролям. Сочинение собственной сценки.

6 класс

1. Употребление языковых средств

Стилистическая окраска слов и предложений. Употребление языковых средств в зависимости от условий и цели высказывания.

Стилистические возможности лексики. Общеупотребительная лексика, диалектизмы, профессионализмы, заимствованные слова. Стилистические возможности существительного, прилагательного и глагола. Употребление стилистических средств лексики и грамматики в разговорном языке и в художественных произведениях.

2. Средства художественной изобразительности

Понятие о средствах художественной изобразительности. Метафора, олицетворение, метонимия, синекдоха.

Порядок слов в предложении, инверсия, повтор, риторический вопрос и риторическое восклицание, антитеза.

Употребление средств художественной изобразительности в произведениях словесности.

Юмор в произведениях словесности

3. Юмор в жизни и в произведениях словесности.

Средства создания юмора: комическая неожиданность в развитии сюжета, в поступках и высказываниях героев; нарушение смысловой сочетаемости слов; соединение несоединимых явлений, предметов, признаков; употребление в одном тексте слов с разной стилистической окраской; юмористические неологизмы и др. Значение употребления средств создания юмора в произведении.

4. Произведения устной народной словесности

Былина как героический эпос русского народа. Былинные герои и сюжеты. Особенности словесного выражения содержания в былине. Былинный стих. Легенда как создание народной фантазии. Предание о реальных событиях.

5. Эпическое произведение, его особенности

Что такое эпическое произведение.

Литературный герой. Изображение средствами языка характера литературного героя. Раскрытие характера героя в сюжете произведения. Герой произведения и автор произведения.

Особенности языкового выражения содержания в эпическом произведении. Повествование, описание, рассуждение, диалог и монолог в эпическом произведении. Лирическое произведение, его особенности

6. Что такое лирическое произведение. Особенности языка лирического произведения. Ритм и стих как средство выражения мысли и чувства в лирическом произведении.

Двусложные и трехсложные размеры стиха.

Рифма: ее смысловое (выделяет главное слово), эстетическое (красота звучания), ритмообразующее (сигнал завершения строки), композиционное (связывание строк в 1 строфу) значения. Мужские, женские и дактилические рифмы.

Роль аллитерации в стихотворном тексте. Стиховая пауза.

7. Драматическое произведение, его особенности. Что такое драматическое произведение. Языковые средства изображения характеров в драматическом произведении. Роль диалога и монолога. Реплика. Авторская ремарка. Способы повествования и описания в пьесе.

Сюжет драматического произведения.

7 класс

1. Словои словесность Словесность как совокупность наук о языке и литературе. Разговорный язык. Литературный язык.

Различение разговорного языка и разновидностей литературного языка, их употребление.

2. Стилистическаяокраска слова. Стиль.Стилистические возможности лексики и фразеологии. Стиль как разновидность употребления языка и стиль художественной литературы как идейно-художественное своеобразие произведений.

3. Устная народная словесность, ее виды и жанры. Особенности словесного выражения содержания в эпических произведениях устной народной словесности.
Лирические виды народной словесности: песня, частушка.
4. Духовная литература, ее жанры. Библия: уникальность жанра этой Книги. Жанры библейских книг: историческая повесть, житие, притча, молитва, проповедь, послание, псалом. Своеобразие стиля Библии.
5. Роды, виды и жанры произведений словесности
Виды эпических произведений: басня, рассказ, повесть, роман. Литературный герой в рассказе и повести. Языковые средства изображения характера.
6. Эпические произведения, их виды.
Виды эпических произведений: басня, рассказ, повесть, роман. Литературный герой в рассказе и повести. Языковые средства изображения характера: описание (портрет, интерьер, пейзаж), повествование о поступках героя и о происходящих с ним событиях, рассуждение-монолог героя и автора, диалоги героев. Сюжет рассказа и повести, созданный средствами языка. Этапы сюжета. Композиция рассказа и повести. Внесюжетные элементы. Система образов. Сопоставление эпизодов, картин, героев. Художественная деталь. Автор и рассказчик в эпическом произведении. /// Понимание характера литературного героя с учетом всех средств его изображения. Выразительное чтение и пересказ эпизода с употреблением различных средств изображения характера. Сочинение: характеристика героя и сравнительная характеристика нескольких героев. Использование в нем различных средств словесного выражения содержания.
7. Лирические произведения, их виды.
Виды лирики.
Своеобразие языка лирического произведения, изображение явлений и выражение мыслей и чувств поэта средствами языка в лирике. Лирический герой. «Ролевая лирика». Композиция лирического стихотворения. Образ-переживание в лирике.
/// Понимание смысла лирического произведения на основе наблюдений над словесными средствами выражения его содержания. Умение передать в выразительном чтении идейно-художественное своеобразие стихотворения. Сочинение-эссе, раскрывающее личное впечатление о стихотворении, об использовании специфических средств изображения и выражения, присущих лирическому произведению.
8. Драматические произведения, их виды.
Виды драматического рода словесности: трагедия, комедия, драма.
Герои драматического произведения и языковые способы их изображения: диалог и монолог героя, слова автора (ремарки).
9. Лиро-эпические произведения, их виды. Лиро-эпические виды и жанры: баллада, поэма, повесть и роман в стихах, стихотворение в прозе. Черты лирики в балладе и поэме: непосредственное выражение чувств и мыслей автора, стихотворная форма.
10. Взаимовлияние произведений словесности. Использование чужого слова в произведении: цитата, эпиграф, реминисценция. Использование пословицы и загадки, героев и сюжетов народной словесности в произведениях русских писателей.
Умение передать понимание смысла использования чужого слова в выразительном чтении произведений. Использование мотивов народной словесности в собственном литературном творчестве.

8класс

1. Средства языка художественной словесности. Многообразие языковых средств и их значение. Лексическое значение слова, определяемое в словаре, и семантика слова, словосочетания, оборота речи, которая возникает при употреблении языка. Способность языка изобразить предмет и выразить авторскую точку зрения.
Семантика фонетических средств языка. Значение интонации: роль лексики и синтаксиса, логического и эмоционального ударения, паузы, мелодики (повышения и понижения голоса). Значение звуковых повторов: аллитерации и ассонанса. Семантика словообразования. Значение сопоставления морфем, создания новых сложных слов. Значение средств лексики. Роль синонимов, антонимов, паронимов, омонимов. Роль архаизмов, историзмов, славянизмов. Роль неологизмов и заимствованных слов. Употребление переносного значения слов — тропов. Художественное значение метафоры, олицетворения, метонимии. Значение изобразительных средств синтаксиса.

Употребление различных типов предложений. Употребление поэтических фигур: антитезы, оксюморона, инверсии, анафоры, эпифоры, рефрена, повтора, умолчания, эллипсиса. Умение видеть в тексте языковые способы изображения явления и выражения отношения автора к предмету изображения. Понимание значения лексических, фонетических, словообразовательных, грамматических средств языка в произведениях словесности. Выразительное чтение текстов различной эмоциональной окраски. Применение различных языковых способов выражения мысли и чувства в собственных устных и письменных высказываниях.

2. Словесные средства выражения комического. Возможность выразить в слове авторскую оценку явления. Комическое как вид авторской оценки изображаемого. Юмор и сатира, их сходство и различие. Роль смеха. Языковые средства создания комического эффекта. Своеобразие речи героев в юмористическом и сатирическом произведении, использование «говорящих» имен и фамилий, парадокса, каламбура, остроумия.

3. Малые жанры комического: афоризм и эпиграмма. Понимание сущности комического, развитие чувства юмора. Умение видеть авторский идеал в сатирическом и юмористическом произведениях. Выразительное чтение и рассказывание сатирических и юмористических произведений. Использование языковых средств комического изображения в собственных сочинениях.

4. Качество текста и художественность произведения. Текст и его признаки. Тема и идея текста. Основные требования к художественному и нехудожественному тексту: правильность, точность, последовательность, соответствие стиля цели высказывания. Высказывание как выражение мысли. Художественность произведения. Особая роль языка в художественном произведении. Выбор необходимых языковых средств, соответствие стилистической окраски высказывания его цели.Богатство лексики и емкость слова в художественном произведении. Стройность композиции, последовательность изложения, соразмерность частей. Выражение авторской индивидуальности, оригинального взгляда на мир. Открытие нового.

5. Великие художественные произведения. Развитие «чувства стиля». Умение оценить качество текста: его правильность, точность, стройность композиции, соответствие стиля цели высказывания. Различение удачных и неудачных выражений. Редактирование и совершенствование текста. Умение увидеть своеобразие художественного текста, его достоинства и недостатки. Создание собственного высказывания, отвечающего требованиям к тексту.

6. Произведение словесности. Языковые средства изображения жизни и выражения точки зрения автора в эпическом произведении. Своеобразие языка эпического произведения. Значение и особенности употребления повествования, описания, рассуждения, диалога и монолога в эпическом произведении. Прямая речь в диалоге, включенном в повествование, и несобственно-прямая речь в монологе. Понятия: образ героя, литературный герой, характер, типический герой. Литературный герой, изображенный средствами языка, как способ воплощения мыслей автора о человеке и мире.

7. Сюжет и композиция эпического произведения, созданные средствами языка, как способ выражения авторской идеи. Автор и рассказчик. Разновидности авторского повествования: повествование от лица «всеведущего автора», от лица рассказчика— участника или свидетеля событий. Сказ. Умение понять авторскую мысль, учитывая все средства ее выражения в эпическом произведении. Умение различать героя, рассказчика и автора, видеть разные виды авторского повествования и способы передачи речи героя. Создание собственного произведения, употребление в нем различных средств словесного выражения идеи. Сочинение-рассуждение об идейно-художественном своеобразии эпического произведения.

8. Языковые средства изображения жизни и выражения точки зрения автора в лирическом произведении. Своеобразие языка лирического произведения. Средства языкового выражения мысли и чувства автора в лирическом произведении. Семантика слова в лирике. Сверхзначение слова. Ритм как способ сопоставления и противопоставления слов, словосочетаний, предложений для выражения мысли и чувства автора. Значение соотношения ритма и синтаксиса.

Перенос как выразительное средство в стихах. Значение звуковой организации стихотворной речи для выражения мысли автора. Рифма в лирическом произведении. Звукопись. Стихотворные забавы: палиндром, акростих, фигурные стихи, моноримм. Понимание значения средств языкового выражения содержания при чтении лирического произведения. Умение почувствовать и передать в чтении своеобразие образа-переживания в лирическом произведении. Создание стихов, использование в них различных способов выражения идеи. Сочинение — анализ отдельного стихотворения.

9. **Языковые средства изображения жизни и выражения точки зрения автора в драматическом произведении.** Своеобразие языка драматического произведения. Значение диалога и монолога как главных средств изображения жизни и выражения авторской точки зрения в драматическом произведении. Отличие этих форм словесного выражения содержания в драматическом произведении от их употребления в эпическом и лирическом произведениях. Выражение отношения автора к изображаемому в выборе жанра. Характеры героев, изображенные посредством языка, как способ выражения авторской позиции. Значение сюжета и конфликта для выражения авторской позиции. Значение композиции драматического произведения, роль диалога и авторских ремарок, художественной детали, подтекста для выражения идеи произведения. Понимание значения средств словесного выражения содержания драматического произведения. Умение понять идею драматического произведения и передать ее в чтении по ролям и в режиссерском решении сцены. Создание собственного драматического произведения с использованием различных способов выражения идеи. Сочинение-рассуждение об идейно-художественном своеобразии драматического произведения.

10. **Взаимосвязи произведений словесности.** Взаимовлияние произведений словесности — закон ее развития. Взаимосвязи произведений словесности в качестве реминисценций или на уровне языка, образа, сюжета, композиции, темы, идеи, рода, вида, жанра, стиля.

11. **Мифологические образы в русской литературе. Значение использования мифологических образов.** Влияние народной словесности на литературу. Использование жанров народной словесности, тем, мотивов. Переосмысление сюжетов и образов фольклора с целью решения современных автору проблем. Использование стиля народной поэзии. Понимание идейно-художественного смысла использования традиций духовной литературы, мифологии, фольклора. Умение видеть авторскую позицию в произведениях, в которых используются идеи, образы, стиль произведений прошлого. Создание собственных произведений с использованием традиций

9 класс

Средства художественной изобразительности. Своеобразие материала словесности. Значение средств художественной выразительности. Эпитет. Сравнение и способы его словесного выражения. Параллелизм. Развернутое сравнение. Олицетворение. Аллегория. Символ. Гипербола. Фантастика. Парадокс. Алогизм. Гротеск. Бурлеск. «Макаронический» стиль. Этимологизация. Внутренняя форма слова. Этимологизация в произведении словесности. Народная этимология. Игра слов. Ассоциативность языковых средств. Ассоциативность сюжетов, образов, тем. Квипрокво.

Жизненный факт и поэтическое слово. Прямое и поэтическое значение слова. Объект и предмет изображения. Идея произведения. Претворение жизненных впечатлений в явление искусств слова. Прототип и литературный герой. Выражение точки зрения писателя в эпическом произведении. Выражение точки зрения писателя в лирике. Правдоподобное и условное изображение. **3.Историческая жизнь поэтического слова.** Принципы изображения действительности и поэтическое слово. Старославянский, древнерусский и церковнославянский языки. Средства художественной изобразительности языка древнерусской словесности. Этикет и канон. Повести петровского времени.

3. **Система жанров и особенности языка произведений классицизма.** Теория трех штилей М. В. Ломоносова. Средства художественной изобразительности языка М.В.Ломоносова. Новаторство Г.Р.Державина. Изображение жизни и слово в искусстве сентиментализма. Изображение жизни и

слово в искусстве романтизма. Поэтические открытия В.А.Жуковского. Романтический стиль А.С.Пушкина. Слово в реалистическом произведении.

4. Отбор, изображение и оценка явлений жизни в искусстве реализма. Полифония. Авторская индивидуальность.

5. Произведение словесности. Произведение словесности как явление искусства. Эстетический идеал. Произведение искусства слова как единого художественного содержания и его словесного выражения. Художественный образ. Художественная действительность. «Приращение смысла» слова. Отбор и организация словесного материала.

7.Образность языка в произведении. Эстетическая функция языка. Хронотоп в сказке. Хронотоп в эпическом произведении. Хронотоп в лирическом произведении. Хронотоп в драматическом произведении.

8. Идеализация и реальность в изображении человека. Герой эпического произведения как средство выражения художественного содержания. Герой лирического произведения как средство выражения художественного содержания. Герой драматического произведения как средство выражения художественного содержания.

9. Произведение словесности в истории культуры. Значение перевода произведений на другой язык. Индивидуальность переводчика. Традиции и новаторство. Смена старого новым. «Вечные» образы. Значение художественной словесности в развитии языка.

Перечень произведений
(содержание предмета "Родная литература")

	5 класс	**6 класс**	**7 класс**	**8 класс**	**9 класс**
Русский фольклор. Древнерусская литература	Мифы древних славян (3ч) Отрывок из "Голубиной книги" (1ч)	Притчи ("О Емшане", "О купце", "Притча к хотящим учиться" (1ч)	"Иван Грозный и Домна", народная песня из цикла "Правёж" (1ч)	А.Никитин "Хождение за три моря" (2ч)	"Сказание о Борисе и Глебе" (1ч)
А.С.Пушкин. М.Лермонтов. Н.Гоголь. Поэзия пушкинской поры	Е.А.Баратынский "Осень", "Водопад" (1ч)	Н.Языков "Две картины" (1ч) М.Лермонтов "Ашик-Кериб" (3ч)	Н.Гоголь "Портрет" (3ч) А.Одоевский "Струн вещих пламенные звуки" (1ч)	А.С.Пушкин "Пиковая дама" (3ч) Е.Баратынский "Мой дар убог", "Болящий дух" (1ч)	К.Рылеев "Боян" (1ч)
Литературные сказки 19-20вв.	Т.Габбе "Город мастеров, или сказка о двух горбунах" (5ч)	Л.Петрушевская "Два окошка" (3ч)	Е.Шварц "Тень" (5ч)	Е.Шварц "Дракон" (4ч)	Бр. Стругацкие "Понедельник начинается в субботу" (4ч)
Поэзия 2-й половины 19 в.	А.Толстой "Благовест" (1ч)	А.Майков "Емшан" или "Кто он?"(1ч)	А.Толстой "Илья Муромец" (1ч)	А.Толстой "Князь Михайло Репнин" (1ч)	Я.Полонский "В хвойном лесу", "Лунный свет" (1ч)
Проза конца 19 – начала 20 вв.	В.Короленко "Старый звонарь" (1ч)	Н.Лескох "Неразменный рубль" (2ч)	А.Грин "Голос и глаз" (2ч)	А.Куприн "Листригоны" (отрывки) (2ч)	В.Гаршин " Attalea princeps" (2ч)
Поэзия конца 19 – начала 20 вв.	И.Бунин "Густой зеленый ельник у дороги" (1ч) М.Цветаева "Домики старой Москвы", "Бежит тропинка с бугорка" (1ч)	И.Бунин "Голуби", "Жасмин" (1ч) А.Блок "Полный месяц встал над лугом", "Лениво и тяжко плывут облака" (1ч)	А.Блок "Осенний день" (1ч) Н.Гумилев "Змей" (1ч) И.Бунин "Святогор и Илья" (1ч)	И.Анненский "Дети", "Перед закатом", "Только мыслей и слов" (1ч) А.Белый "Из	М.Волошин "Заклинание", "Гроза" (1ч) М.Цветаева "На заре", И.Северянин "Игорь и Ярославна"

				окон вагона", "Тройка", "Родине" (1ч)	(1ч)
Поэзия 20-50-х гг. 20 в.	Д.Кедрин "Колокол" (1ч)	Б.Пастернак "Бабье лето", "По грибы" (1ч) А.Тарковский "Ходить меня учила мать...", "Кузнечики" (1ч) Б.Пастернак "Страшная сказка" "Победитель" (1ч)	Д.Кедрин "Зодчие" (2ч)	Ю.Кузнецов "Атомная сказка" (1ч) Б.Пастернак "Когда разгуляется" (1ч)	О.Берггольц "Я буду сегодня с тобой говорить" (1ч) Д.Кедрин "Дума о России" (1ч)
Проза о ВОВ	Г.Черкашин "Кукла" (2ч) В.Катаев "Сын полка" (3ч)	К.Воробьев "Седой тополь" (2ч)	В.Астафьев "Трофейная пушка" (2ч)	Л.Кассиль "Дорогие мои мальчишки" (3ч)	В.Богомолов "Иван" (3ч)
Художественная проза о человеке и природе, их взаимоотношениях	М.Пришвин "Как заяц сапоги съел" (1ч) В.Астафьев "Зачем я убил коростеля?" (1ч) Ю. Коваль "Капитан Клюквин" (1ч)	С.Радзиевская "Джумбо" (2ч)	Е.Носов "Дёжка" (2ч) А.Вампилов "Солнце в аистовом гнезде" (2ч)	Ю.Казаков "Арктур-гончий пёс" (2ч)	Б.Васильев "Не стреляйте в белых лебедей" (главы) (3ч)
Проза о детях	В.Крапивин "Тень каравеллы" (5ч)	В.Железников "Чучело" (4ч)	А.Алексин "Коля пишет Оле, Оля пишет Коле" или др. произведение писателя (3ч)	А.Алексин "Безумная Евдокия" или другое произведение писателя(3ч)	В.Крапивин "Гуси -гуси, га-га-га..." (3ч)
Поэзия 2-й половины 20 в.	Д.Самойлов "Выезд", "Вечером", "Из детства" (1ч) А.Твардовский "Рассказ танкиста" (1ч)	Б.Окуджава "А мы с тобой, брат, из пехоты", "До свидания, мальчики..." (1ч)	А.Вознесенский "Сон" (1ч)	В.Высоцкий "А он не вернулся из боя", "Братские могилы" (1ч)	Е.Евтушенко "Проклятье века -это спешка" (1ч) И.Бродский, стихотворения о Рождестве (1ч)
Проза русской эмиграции	И.С.Шмелев "Лето Господне" (главы «Чистый понедельник», «Ефимоны», «Мартовская капель») (2ч)	И. С. Шмелев. «Лето Господне» (главы «Рождество» и «Святки») (2 ч)	В.Набоков "Обида" (2ч)	И.Шмелёв "Мартын и Кинга" (1ч)	В.Набоков "Другие берега" (отрывки) (2ч) С.Довлатов "Когда-то мы жили в горах" (1ч)

Проза и поэзия о подростках и для подростков последних десятилетий авторов-лау реатов премий и конкурсов	Н.Дашевская "Я не тормоз" (3ч)	Э. Веркин "Облачный полк" (3ч) Н.Дашевская "Около музыки" (2ч) Е.Басова "Подросток Ашим" (3ч)	Е.Рудашевский "Ворон" (2ч) А.Жвалевский, Е.Пастернак "Время всегда хорошее" (3ч)	Е.Мурашова "Класс коррекции" (3ч) Е.Рудашевски й "Куда уходит кумуткан" (3ч) Д.Доцук "Голос" (2ч)	Э.Веркин "Друг апрель" (3ч) Е.Рудашевский "Друг мой, Бзоу" (3ч) Д.Сабитова "Три твоих имени" (2ч)

Туган телдә татар әдәбияты (татар төркемнәре)

Программа эчтәлеге.

5 нче сыйныф.

1. **Кереш**.И.Газинең "Узе бер могҗиза" әсәре. Кол Галинең "Кыйссаи Йосыф" әсәре.
2. **Халык авыз иҗаты.** Фольклор, балалар фольклоры. Ә.Шәрифуллинаның "Бишек җыры"шигыре.
3. **Татар халык әкиятләре.** "Ак байтал"әкияте. "Үги кыз" әкияте. Проект эше. " Мин яраткан әкият геройлары". "Хәйләкәр төлке" әкияте.
4. **Халык иҗаты белән рухланып.** Г.Тукай һәм Ә.Исхак мәсәлләре. И.Крылов һәм Г. Шамуков мәсәлләре.
5. **Хәзинә. Борынгы әдәбиятыбыз үрнәкләре.** Кол Галинең "Кыйссаи Йосыф" әсәре.
6. **Казан ханлыгы әдәбияты үрнәкләре.** Мөхәммәдьяр.
7. **XIX йөз әдәбияты.** К.Насыйриның тормыш юлы һәм иҗаты. " Патша белән карт" әсәре.
8. **XX йөз башы татар әдәбияты .** Г.Тукайның тормыш юлы һәм иҗаты. "Су анасы" әкият-поэмасы.
9. **XX йез татар әдәбияты.** Г.Ибраһимовның тормыш юлы һәм иҗаты. "Яз башы" әсәре. М.Җәлилнең тормыш юлы һәм иҗаты. "Алтынчәч" либреттосы. I, II нче актлар.
10. **Сугыш чоры әдәбияты.** М.Җәлилнең биографиясе. "Бүреләр" шигыре. Ф.Кәримнең "Кыр казы" әсәре. Ф.Кәримнең "Сөйләр сүзләр бик күп алар" шигыре. Г.Кутуйның "Сагыну" нәсере. А.Алишның "Килделәр" хикәясе. С.Хәкимнең "Бер горурлык хисе" шигыре.
11. **Сугыштан соңгы чор әдәбияты.** Р.Харисның "Ветеран дәфтәрләр", Роберт Әхмәтҗановның "Солдатлар" шигырьләре. Ф.Хөсни. "Чыбыркы" хикәясе. (I нче өлеш). Ф.Хөснинең "Чыбыркы" хикәясе.(II нче өлеш). Н.Дәүлинең "Бәхет кайда була?" шигыре. Ф.Яруллинның "Зәңгәр күлдә ай коена" әкияте.
12. **Туган ил, туган як.** Н.Исәнбәтнең "Туган ил", Э.Шәрифуллинаның "Татарстан шуннан башлана", Г.Зәйнашеваның "Үз илемдә" шигырьләре. Ф.Садриевның "Тургай ни дип җырлый?" хикәясе. "Туган ягымның матур урыннары". Мөдәрис Әгъләмнең "Матурлык минем белән" шигыре.
13. **Тәрҗемә әсәрләр.** А.Платоновның "Ягъфәр бабай" әсәре. Д.Родариның "Әбинең кошчыклары".
14. **Язучылар иҗатында - юмор.** Алмаз Гыймадиевның "Телефонлы кәҗә" шигыре Л.Леронның "Зөһрә кыз - безнең авылдан" хикәясе, "Песи булсаң иде" шигыре. Шәүкәт Галиевның "Бораү" шигыре. Ф.Яруллинның "Җыр калдырыйк" шигыре.

6 нчы сыйныф.

1.Халык авыз иҗаты.

Халык җырлары. Җырларның туу тарихы. Халык җырлары турында әдипләр фикере. Фәнис Яруллин. «Җыр» шигыре. Шагыйрьнең җырларга биргән бәяләмәсе. Җыр турында татар галимнәре — И. Надиров, К. Миңнуллиннар фикере. Роберт Миңнуллин. «Җырны булмый үтереп». Халык

җырларының төрләре: йола һәм уен җырлары, тарихи җырлар. Җыр турында татар җырчылары фикере. Җыр турында мәкаль, табышмаклар.

2.Борынгы әдәбият үрнәкләре.

Йосыф Баласагунлы. Биографик белешмә. «Котадгу белек» поэмасы. Поэмадан тел һәм белем турындагы өзекләр. Белемле, укымышлы, гадел, киң куңелле, сабыр, тәрбияле, әхлаклы кеше — авторның идеалы. Белем турында татар халык мәкальләре.

3. XVIII йөз әдәбияты.

Габдерәхим Утыз Имәни. Тормыш юлы турында кыскача белешмә. «Гыйлемнең өстенлеге турында» өзеге. Белем — бәхет ачкычы. Укымышлы кешегә бәя. Җитәкчеләрнең, кешеләр белән эшләүчеләрнең белемгә мөнәсәбәте. «Татулык турында» — кешеләр һәм күршеләр арасындагы бәйләнеш. Дус, тату яшәүнең өстенлекләре. «Сату итү турында» — хыянәтсез сату итүнең фани дөньяда да, үлгәннән соң да узең өчен кирәклеге. Сатучы һәм сатып алучы арасындагы гаделлек. Мөхәммәдшәриф Габдрәшит улы. «Кәҗә бәете». XVIII— XIX йөз язучылары белән танышу. Көлү мотивлары.

4. X1X йөз әдәбияты.

Габделҗаббар Кандалый. Тормыш юлы турында белешмә. «Мулла белән абыстай» шигыре. Үз вазифаларына кул селтәгән, бар уе ашау-эчүдә булган мулла образы. Сатирик үткенлеге, реалистик характеры һәм халыкчан тел-сүрәтләү чаралары белән язылган әсәр булуы. «Кыйссаи Ибраһим Әдһәм». Әсәрдә бирелгән бәйсезлек идеясе. Кешенең кадере мал-мөлкәттә, олуг дәрәҗәдә генә түгеллеге. Алтын-көмеш, затлы киемнәрнең җәннәткә алып бармавы. Афоризмнар. Халык мәкальләре рәвешендә, канатлы сүз булып әверелгән, җыйнак һәм акыллы әйтелгән фикерләр. Әдәбият теориясе. Юмор һәм сатира.

5.XX йөз әдәбияты.

Габдулла Тукай. Алдагы сыйныфларда шагыйрь турында өйрәнгәннәрне тирәнәйтү. «Туган авыл» шигыре. Шагыйрьнең торган җиренә мәхәббәте. Арчадагы Әлифба музее. «Шүрәле» экият-поэмасы. Татар халык экиятенә нигезләнеп язылуы. Кырлай табигатенең матурлыгы, аның белән хозурлану, темаларның сәнгатьчә хәл ителеше. Шүрәле һәм Былтыр образлары. Адәмнең хәйләсе. Үлмәс әсәр буенча куелган «Шурәле» балеты. Әдәбият теориясе. Поэма, экият-поэма жанры, балет. «Исемдә калганнар» әсәре. Шагыйрьнең авыр балачак еллары турында хәтерендә сакланган һәм башка кешеләр сөйләгән истәлекләргә таянып язылган әсәре. Ятим балага терлечә мөнәсәбәт. Габдулла — халык баласы. Әдәбият теориясе. Автобиографик әсәр турында төшенчә. Гаяз Исхакый. Әдипнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Кәҗүл читек" хикәясе. Әсәрдә бала психологиясенең бирелеше. Мәҗит Гафури. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Ана», «Ана теле», «Урман» шигырьләре. И. Шишкинның «Кояшлы көндә нарат урманы» картинасы. Уфада Мәҗит Гафуриның мемориаль музей-йорты. Һади Такташ. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты. Такташ турында истәлекләр. «Мокамай» шигыре. Кечкенәдән алынмаган тәрбиянең зурайгач та төзәтә алмаслык хаталарга китерүе. Сыйнфый көрәш елларында узенә дөрес юл табучылар һәм адашып калучылар язмышы. Лирик геройның Мокамайга мөнәсәбәте. «Иптәшләр», «Ак чәчәкләр» шигырьләре. Әдәбият теориясе. Лирик герой. Ибраһим Гази. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Онытылмас еллар» романыннан өзек. Беренче бөтендөнья сугышы елларындагы авырлыклар. Авылдагы ачлыкның кешеләр арасындагы мөнәсәбәтләргә йогынтысы. Хәлим образы.

6. Бөек Ватан сугышы чоры әдәбияты.

Муса Җәлил. «Вәхшәт» шигыре. Фашистларның вәхшилеге. Котылгысыз улем алдында калган ана һәм бала. Фашистларга нәфрәт, изге Ватанны сакларга чакыру. «Имән» шигыре. Ялгыз имән образы. Узеңнән соң онытылмаслык эшләр калдырырлык итеп яшәргә чакыру. «Чәчәкләр» шигыре. Балаларның чәчәкләр белән бәйләнеше. Нәниләрнең гөлләр кебек бәхетле яшәве өчен барган көрәш. Илебез азатлыгы өчен һәлак булганнарны онытмау. Нәби Дәүли. «Дошманнан үч

алыгыз» шигыре. Хәйретдин Мөҗәй. Фронтовик шагыйрьнең тормыш юлы турында белешмә. «Бүләк» шигыре. Туган яктан килгән, күңел җылысы белән сугарылган бүләкләр һәм ут эчендә йөргән, туган илен, балаларын сагынган солдат уйланулары. А. Лактионовның «Фронттан хат» картинасы. Әхмәт Исхак. «Һөҗүмгә барганда» шигыре. Һөҗүмгә баручы солдатның табигать-ана белән сөйләшүе. Җиңүгә ышаныч. Шәйхи Маннур. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Саубуллашу җыры», «Татар кызы», Чәчәкләр һәм снарядлар» шигырьләре. Сугышка китүчене озату, аңа киңәшләр. Татар кызларының сугышта күрсәткән изгелекләре. Табигать хәзинәләренең (шомырт агачы) сугышчыларга ярдәме. Әдәбият теориясе. Инверсия.

7. Тыныч ил сагында.

Мөхәммәт Мәһдиев. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә; "Фронтовиклар" романыннан өзек. Сугыштан соңгы авыл тормышы. Мәктәпкә эшкә кайткан фронтовик егетләр. Кыенлыкларны җиңүдә җибәрелгән хаталар. Мәктәп тормышына алар алып килгән яңа сулыш. Кави Латыйп. Тормыш юлы турында кыскача белешмә. «Җиңү параді» шигыре. Шәүкәт Галиев. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Аталы-уллы солдатлар» балладасы. Сакта торучы яшь солдат һәм мәңге яшь булып калган һәйкәл-ата. Әдәбият теориясе. Баллада жанры. «Азатлык алып килгән сугышчы» монументы. Шамил Маннапов. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Тыңланмаган моңнар», «Солдатта булган, диләр» шигырьләре. Рөстәм Акъегет. «Мәңгелек ут яна мәйданнарда» шигыре. Җәүдәт Дәрзаман.«Батырлык» шигыре. Туган якның матурлыгын, кирәклеген сурәтләгән шигырьләр. Эльмира Шәрифуллина. «Туган җир» шигыре. Фәнис Яруллин. «Туганягы кирәк кешегә» шигыре.

Әмирхан Еники. Әдипнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Матурлык» хикәясе. Әсәрдә сүрәтләнгән эчке һәм тышкы матурлык. Бәдертдин образы. Аның иптәшләре, әнисе, әтисе һәм бабасы белән мөнәсәбәте. Ана һәм бала мәхәббәте. Хикәядә сүрәтләнгән пейзажның роле. Әдәбият теориясе. Хикәя жанры. Мөхәммәт Мирза. «Балачак хатирәсе» хикәясе. Ишле гаиләдә икмәкнең кадере. Балаларга карата дустанә мөнәсәбәт. Балаларның әти-әниләренә хөрмәте. Гөмәр Бәширов. Әдипнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Язгы сабан туйлары» («Туган ягым — яшел бишек» повестеннан өзек). Татар халкының милли бәйрәме — Сабантуй, аңа әзерлек, милли гореф-гадәтләрнең бирелеше. «Сабан туе» (публицистика). Сабан туе бәйрәменең борынгыдан килгән традицияләре, элекке чорда ничек үткәрелү тарихы. Л. Фәттахов, Ш. Шәйдуллин, Г. Абдулловларның Сабантуйга багышланган картиналары. Гомәр Бәширов. «Кунак кызлар килде утырмага» («Туган ягым — яшел бишек» повестеннан өзек). Татар халкының гореф-гадәтләре. Туганнар, күршеләр арасындагы мөнәсәбәт. Өмәләр, күңел ачулар. Кешеләрнең күңел байлыгы. Дания Гайнетдинова. «Ташлыяр Карлыгачы» әсәре. Ташлыяр авылы сабан туе. Ат чабышында җиңгән Карлыгач кушаматлы ат. Кешеләр һәм атлар арасындагы бәйләнеш. Милли гореф-гадәтләрне сакларга омтылыш.

8.Тәрҗемә әсәрләр. Антон Чехов. Тормыш юлы турында кыскача белешмә. «Анюта» хикәясе (Ф. Хәсәнова тәрҗемәсе). Ганс Христиан Андерсен. «Борчак өстендәге принцесса» әкияте (П. Исәнбәт, Р. Вәлиева тәрҗемәсе). Константин Паустовский. «Корыч балдак» хикәясе (Ф. Зыятдинова тәрҗемәсе)

9. Татар теле — энҗе-мәрҗән тулы тел

Хәсән Туфан. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Туган телнең зурлыгына, җандай кадерле, кирәкле булганлыгына багышланган шигырьләр («И минем җандай кадерлем», «Туган тел»). Хәсән Туфан музее. Искәндәр Рәфыйков. «Эй, туган тел!» картинасы. Нажар Нәҗми. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. Туган телебезгә дан җырлаган «Татар теле» шигыре. Равил Фәйзуллин. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «Минем телем» шигыре.

Шәүкәт Галиев. «Туган телем» шигыре. Гәрәй Рәхим. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «А-ля-шэр туны» әсәре. Ана телен белмәүнең күңелсез нәтиҗәләре.

Ренат Харис. «Туган җирем». Туган җир матурлыгы, аны саклау проблемасы. Нияз Акмал. «Кешеләргә карап» шигыре.

10. Язучылар елмая.

Радик Фәизов. «Батыр әйтте» хикәясе. Газиз Мөхәммәтшин. «Каз боткасы» хикәясе. Эстон халык җыры. «Балыкчы». Ибраһим Гази. «Мәүлия нигә көлде?» хикәясе. Гамил Афзал. «Мыек борам» шигыре. Әсәрләрдә сүрәтләнгән юмор. Аның кулланылу сәбәбе. Юмористик әсәрләрнең кеше тормышындагы роле. Юмор, сатира, ирония арасындагы аермалыклар.

7 нче сыйныф.

1. Кереш.

Кеше тормышында китап. Аңа мәдхия. Дания Гайнетдинова. «Галиҗәнап Китап» әсәре.

2. Халык авыз иҗаты.

Риваять. Халык авыз иҗаты әсәрләреннән риваять жанры. Аның үзенчәлекләре. «Болгар каласының корылуы турында», «Сихерче кыз», «Казан кайда корылган» риваятьләре. Р. Заһидуллинның «Казанның килеп чыгышы турында риваятьләр», Ә. Турнереллиның «Казан кальгасы» картиналары. Әдәбият теориясе. Риваять. Легенда. Жанр узенчәлеге. «Ярканат дөньяны ничек саклап калган?», «Зөһрә йолдыз» легендалары. Тарихи чыганаклар белән бәйләнеш. Әдәбият теориясе. Легенда. Казан ханлыгы чорына караган тарихи җырлар.

«Сөембикә китеп бара», «Тоткын Сөембикә җыруы». Ф. Халиков. «Казан ханлыгы чорында Кремль». Эпос-дастаннар. «Җик-Мәргән» әсәре. Әдәбият теориясе. Эпос - дастан. Мәкаль - әйтемнәр. Дөнья халыклары мәкальләре.

3. Борынгы әдәбият.

Сәйф Сарай. Тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «Сөһәйл вә Гөлдерсен» әсәре турында. Әсәрдән өзекләр уку. Борынгы әдәбиятта ике яшь йөрәк арасында туган мәхәббәтнең сурәтләнүе. С.Сарайның иҗатын өйрәнгән Х. Миңнегулов хезмәтләре.

4. XVIII йөз әдәбияты.

«Мәҗмүгыл хикәят»тән «Солтан Мәхмуд Газнәви һәм үткен сүзле, зиһенле фәкыйрь хикәяте» әсәрләре. Патша белән вәзир, патша белән халык, вәзир белән халык, вәзир белән этләр арасындагы бәйләнеш. Явызлык һәм яхшылык көрәшенең хәйлә белән хәл ителүе. Солтанның (патшаның) җиңелүе яки гафу үтенүе.

Әдәбият теориясе. Хикәят жанры. Жанр үзенчәлекләре турында. Н. Нәкъкаш-Исмәгыйльнең «Сабак бирә торган әсәрләр» хезмәте.

5. X1X йөз әдәбияты.

Закир Нади. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «Мәгъсум» хикәясеннән өзекләр. Мәдрәсәдә белем бирү. Балаларның җәберләнүләре. Белем алуның беркайчан да җиңел хезмәт булмавы.

XX йөз әдәбияты.

Габдулла Тукай. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Моңсу бер тарих» әсәре. Х. Казаковның «Бәләкәй Апуш», В. Фёдоровның «Өчиледән — Кырлайга», Х. Якуповның «Тукай — апасы Газизә белән» картиналары. «Милли моңнар» шигыре. Халык күңелендә яралып, авырлыкларда сыгылмаска көч бирүче, моңы белән йөрәкләрне тибрәтүче «Әллүки» көенә дан җырлау. «Шагыйрь» шигыре. Әдипнең шагыйрьгә биргән бәясе. Салкыннарда туңдырмаучы, картларга да җылы бирүче шигырьләргә мәдхия. О. Хәбибуллинның «Тукай портреты», И. Әхмәдиевнең «Тукай турында сюита» картиналары. Габдулла Тукайның Казандагы музее. Мәхмүт Хөсәен. «Тукай — шигъри кыябыз» шигыре. Әхмәт Фәйзи. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «Тукай» романыннан өзек. «Җаек» бүлеге. Шагыйрьнең Җаектагы авыр да, кызыклы да, шагыйрь булып җитешергә ярдәм иткән тормыш юлы. Бер үк вакытта якын да, ерак та туганлык мөнәсәбәтләре. Дуслык темасы. Дәрдемәнд. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. “Видагъ» шигыре. Туган илдән аерылу сагышының бирелеше. Аз күләмле әсәрләрдә тирән мәгънә белдерү. «Бәллү» — бишек җырының матур бер үрнәге. Ананың сабыена булган мәхәббәте чагылышы. Нур Әхмәдиев. «Дәрдмәнд» поэмасы. Һади Такташ. Тормыш

юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Алсу» поэмасы. Татар поэзиясенә «бәреп» кергән, үзе усал, үзе сөйкемле Алсу образы. Поэманың яңалыгы. Әдәбият теориясе. Поэма жанры. Галимҗан Ибраһимов. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Табигать балалары» әсәреннән өзек. Хезмәт кешесен данлау. Табигать һәм аның балалары арасындагы бәйләнеш. Татар халкында киң таралган өмәләр. Яшьләрнең активлыгы. А. Пластовның — «Печән өсте», Р. Заһидуллинның «Печәнгә төшү» картиналары. Әдәбият теориясе. Пейзаж.

6. **Бөек Ватан Сугыш чоры әдәбияты.**

Фатих Кәрим. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Бездә — яздыр...» шигыре. Әсәрдә сагыну хисләренең бирелеше. Җиңүгә ышаныч. «Кыңгыраулы яшел гармун» поэмасы. Яралы сугышчы кичерешләре. Әсәрдә юмор. Халык авыз иҗаты әсәрләреннән җырлар белән аваздашлыгы. Ватанга мәхәббәт, җиңүгә ышаныч хисләре. Фатих Кәрим турында истәлекләр (Х. Әюп, Р. Мостафин, Р. Низами). Гадел Кутуй. «Рәссам» хикәясе. Сугыш барган шәһәрләрнең берсендә иҗат ителгән картина. Аның партизан отрядындагы сугышчыларга тәэсире. Картинада сурәтләнгән ана һәм бала. Сибгат Хәким. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Бакчачылар» поэмасы. Әмирхан Еники. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Кем җырлады?» хикәясе. Бөек Ватан сугышы китергән фаҗигаләрнең берсе — өзелеп сөйгән ярларның аерылуы. Туктап торган кара-каршы поездда берсен-берсе күрергә өлгермәгән кыз һәм егет. Сагыну хисенең бирелеше. Әсәрдә халык җырларының тоткан роле. Азатлык өчен барган канкойгыч сугыш. М. Покалёв. «Кем җырлады?» әсәренә иллюстрация. «Мәк чәчәге» нәсере. Гомәр Бәширов. «Менә сиңа мә!» хикәясе. Бөек Ватан сугышы яраларының озак еллар- үткәч тә сизелүе. Ир һәм хатын мөнәсәбәтләренең катлаулылыгы. Дөреслек һәм ялган. Хыянәт һәм гафу итү. Ибраһим Гази. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Йолдызлы малай» хикәясе. Фашистларның явызлыгы. Курку хисенең фашистларга карата нәфрәткә әверелүе. Үлем алдында калган малайның психологик халәте. Рашат Низами. «Блокада хатирәсе» әсәре. Ленинград блокадасы. Мәңге онытылмаслык хатирәләр. Мөхәммәт Мәһдиев. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Без — 41 нче ел балалары» повестеннан өзек. Язучының әсәрне үзе күргән-кичергән вакыйгаларга нигезләнеп язуы. Балачагы балачаксыз үткән кичәге мәктәп укучыларының, педучили- щеда белем алып, егет булып җитешү еллары. Сугыш китергән авырлыклар. Җор, үткен тел белән язылган повесть. Әдәбият теориясе. Повесть жанры, автобиографик әсәр, троплар, метонимия. М. Мәһдиев турында — язучылар. Мөхәммәт Мәһдиев музее. Габдрахман Әпсәләмов. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Миңа 19 яшь иде» хикәясе. НәЛак булган кеше авызыннан сөйләнгән хикәя. Туган ил азатлыгы өчен барган сугыш. Илен яклап һәлак булган солдатлар. Мәңге 19 яшьтә калган батыр. Г. Әпсәләмов турында С. Хәкимнең «Батырлыкка чакырган кеше» әсәре. Туфан Миңнуллин. Драматургның тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Монда тудык, монда үстек» драмасы. Әдәбият теориясе. Драма әсәре. Рафис Корбан. «Могикан» шигыре. Марсель Галиев. «Нигез» повестеннан өзек.

8. Фантастик әсәрләр.

Адлер Тимергалин. «Сәер планета» әсәре. Язучы фантазиясе. Малайның серле планетага сәяхәте. Әсәрдә фантастика һәм чынбарлык. Радик Фәизов. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «Бер күбәләк» хикәясе. Табигатьне саклау проблемасы. Галимҗан Гыйльманов. «Ике дус һәм Ак бабай хакында кыйсса» әсәре. Хәлим, Сәлим һәм Ак бабай дуслыгы. Малайларның кошлар турында кайгыртуы. Ак бабай киңәшләре. Сыерчык балалары өчен шатлану һәм борчылулар. Арчадагы әдәбият музее. Әдәбият теориясе. Фантастика.

9. Тәржемә әсәрләр.

Александр Пушкин. «Кышкы кич» шигыре (М. Садри тәрҗемәсе). «Мин яраттым Сезне» шигыре (Н. Акмал тәрҗемәсе). Михаил Лермонтов. «Болытлар» шигыре (Ә. Давыдов тәрҗемәсе). Болытларга карап уйланулар.

8 нче сыйныф.

1. Халык авыз ижаты.

Бәет жанрының халык авыз иҗатында киң кулланылуы. Бәет төрләре. «Сөембикә бәете», «Уңмаган килен бәете», «Рус- француз сугышы бәете» әсәрләре. Халыкның авыр, фаҗигале яки көлкеле вакыйгаларга багышлап, бәетләр чыгаруы. Бүгенге көндә иҗат ителгән бәетләр. Р. Фәйзуллин. «Пароход бәете». Әдәбият теориясе. Бәет жанры. Аның төрләргә бүленеше. Мөнәҗәтләр. Халык авыз иҗатындагы лирик жанр. Аллага мөрәҗәгать итеп, гөнаһлардан арынырга омтылу. Үз-үзең белән сөйләшүгә корылган монолог. Э. Шәрифуллина. «Ата хакы, ир хакы» мөнәҗәте, Л. Шагыйрьҗан. «Мөнәҗәт тыңлаганда». Мөнәҗәт турында фикерләр. Әдәбият теориясе. Мөнәҗәтләр. Аның тематик төркемнәре (туган-үскән ил, ана һәм бала, гомер, яшәү һәм үлем турында уйланулар).

2. XVП йөз әдәбияты.

Сайади. «Бабахан дастаны» («Таһир белән Зөһрә») дастаныннан өзекләр. Бәхетсез мәхәббәт тарихы. Патша белән вәзир мөнәсәбәте. Сүзендә тормауның фаҗигале нәтиҗәләре. Җырларга күчкән Таһир - Зөһрә мәхәббәте. Рәдиф Гаташ, Мөхәммәт Мирза газәлләре. Әдәбият теориясе. Портрет. Әдәбиятта күчемлелек. Гаруз шигырь системасы һәм газәл жанры.

3.XVIII йөз әдәбияты.

XVIII йөз әдәбияты тарихы. Таҗетдин Ялчыголның тормыш юлы һәм иҗаты.

XIX йөз әдәбияты.

XIX йөз әдәбияты тарихы. Акмулла. Тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. Афоризмга әйләнгән шигырь юллары. «Акмулла бәете». Мөдәррис Әгъләмовның «Акмулла арбасы» поэмасы. Фатих Кәриминең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Морза кызы Фатыйма» әсәрен хикәяләү (парафраз). Флёра Тарханова. «Унтугызынчы йөз кешесемен» шигыре.

4. XX йөз башы әдәбияты.

Габдулла Тукай. Казан чоры иҗаты. «Пар ат» шигыре. Әдипнең Казанга ашкынып, илһамланып, җирсеп кайтуы. Г. Тукайның «Пар ат» шигыре турында. «Бер татар шагыйренең сүзләре» шигыре. Хаклык өчен көрәшүдә шагыйрь кулындагы каләмнең роле. Аның рус әдәбиятыннан үрнәк алып иҗат итүе. Тукайның әдәби мирасы турында мәгълүматлар. Рәдиф Гаташ. «1913 нче елның җәе. Зәйтүнә — Тукай каберендә» шигыре. Галимҗан Ибраһимов. «Алмачуар» хикәясе. Бала һәм ат (колын, тай), ата һәм бала, бала һәм староста арасындагы мөнәсәбәт. Сүзендә тору һәм тормау мәсьәләләре. Закирның Алмачуарга һәм башка атларга мөнәсәбәте. Җиңү бәясе. Закирның психологик кичерешләре. Хайваннарны, аеруча атларны ярату хисләре. Ренат Харис. «Алмачуарның һәлак булуы хакында». Шәриф Камал. Тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «Буранда» хикәясе. Ана һәм бала арасындагы катлаулы мөнәсәбәт. Аның сәбәпләре. Ана кичерешләре. Соңарган очрашу. Шәриф Камалның Казандагы музей-квартирасы. Сәгыйть РәмиеВ. Шагыйрьнең тормыш юлы турында кыскача белешмә. «Мин», «Син», «Ул», «Сызла, күңелем» шигырьләре. Әсәрләрдә лирик герой кичерешләре. Сурәтләү чаралары. Шәехзадә Бабич. Шагыйрьнең кыска, әмма катлаулы тормыш юлы турында кыскача белешмә. «Бәхетем», «Халкым өчен», «Кышкы юл» шигырьләре. Әсәрләрендә күтәрелгән проблемалар, сурәтләү чаралары. Нәҗип Думави. Әдипнең тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «Су кызы» хикәясе.

5. XX йөз әдәбияты.

Сибгат Хәким. «Җырларымда телим...», «Клиндерләр эзлим» шигырьләре. Фатих Хөсни. «Сөйләнмәгән хикәя» әсәр Әдәбият теориясе. Аннотация, рецензия. Шәйхи Маннур. «Муса» романы (өзек). Танылган шагыйрь, Советлар Союзы Герое һәм Ленин премиясе лауреаты Муса Җәлилгә багышланган романнан өзек. Шәйхи Маннур турында истәлекләр. Тулбай авылында Шәйхи Маннур музее. Әдәбият теориясе. Аннотация, рецензия. Шәйхи Маннур. «Муса» романы (өзек). Танылган шагыйрь, Советлар Союзы Герое һәм Ленин премиясе лауреаты Муса Җәлилгә багышланган романнан өзек. Шәйхи Маннур турында истәлекләр. Тулбай авылында Шәйхи Маннур музее. Әдәбият теориясе. Роман жанры. Әдәбият теориясе. Драма жанры. Реплика, ремарка. Гамил Афзал. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Юл газабы», «Йөз кабат» әсәрләре. Әдәбият теориясе. Лирика жанрлары. Мөхәммәт Мәһдиев. «Кеше китә — җыры кала» әсәре. Сугыш алды, сугыш елларында авыл тормышы. Кабатланмас геройлар. Язучының үткен теле. Э. Шәрифуллинаның «Тукай күгендә» багышламасы. Әдәбият теориясе. Багышлама жанры. Мөдәррис Әгъләмов. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Каеннар илендә» шигыре. Фоат Садриев. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Бәхетсезләр бәхете» трилогиясеннән өзек. Ренат Харис. «Ике гөл» шигыре. «Үзем турында үзем». «Тукайның мәхәббәт"төшләре» драматик поэмасы. Буада Ренат Харис исемендәге «Сәнгатьне күрү» музее. Әдәбият теориясе. Драма жанры (кабатлау).

6. Драма әсәрләре.

Мирхәйдәр Фәйзи. Драматургның тормыш юлы һәм иҗаты. «Галиябану» драмасы. Балтач районында Мирхәйдәр Фәйзи музее. Туфан Миңнуллин. Драматургның тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Моңлы бер җыр» драмасыннан өзек. Авторның Җәлилнең батырлыгына һәм тормыш юлына багышланган әсәре. Кама Тамагында Туфан Миңнуллин музее. Нури Арсланов. «Унике батыр турында баллада».

7. XX йөз татар шигърияте.

Татар шигърияте тарихы. Кыска шигырьләр. Равил Фәйзуллин. «Җаныңның ваклыгын сылтама заманга...». Гәрәй Рәхим. «Тик мин...» Рәдиф Гаташ. «Европада — татар шагыйрьләре», «Мин дөресен сөйлим», «Вәгъдә». Рөстәм Мингалим. «Сез кай яктан?» .Роберт Миңнуллин. «Әнкәмнең догалары». Разил Вәлиев. «Нигә, әни, нигә картаясың?» Марсель Галиев. «Су буеннан әнкәй кайтып килә». Роберт Миңнуллин. «Шагыйрьләрнең туган җирләре». Лена Шагыйрьҗан. «Татар шагыйренең бәясе», «Рухи икмәк». Мөдәрис Вәлиев. «Болын», «Әни». Ркаил Зәйдулла. «Карап торам Казаныма».

9. Татар хикәяләре.
Флүс Латыйфи. «Аяклы каза». Әхәт Гаффар. «Ләкләк». Фаил Шәфигуллин. «Зәңгәр шугалак», «Тау битендә күләгә». Ринат Мөхәммәдиев. «Күңел күзе». Нәбирә Гыйматдинова. «Болын патшасы». Галимҗан Гыйльманов. «Яшел тутый». Әдәбият теориясе. Новелла жанры. Аны хикәя белән чагыштыру. Охшаш һәм аермалы яклар. Дания Гайнетдинова. «Җан авазы».
10.Тәрҗемә әсәрләр.
А.Куприн. «Олеся» әсәреннән өзек (Р.Даутов тәрҗемәсе).

9 нчы сыйныф

1. Борынгы һәм Урта гасырлар тарихы.

Татар әдәбияты тарихы. Төрки татар әдәбиятының чорларга бүленеше. Язу барлыкка килү. Беренче язма истәлекләр. Рун һәм уйгур язулы истәлекләр. Мәхмүд Кашгариның «Диване лөгатет - төрк» китабы. Әхмәт Ясәви, Сөләйман Бакыргани, Мәүла Колый иҗатлары. «Идегәй» дастаны. Төрки халыклар әдәбияты (Мәхтумколый Фираги иҗаты).
Әдәбият теориясе. Мәдхия һәм мәрсия жанрлары тарихы. Трагедия. Әдәби тәнкыйть. Төрки-татар дөньясында дини- суфичыл әдәбият.
2.XIX йөз әдәбияты. XIX гасыр шагыйрьләре.

Ә. Каргалый, Һ. Салихов, Г. Кандалый, Г. Чокрый, Г. Сәмитова, Акмулла. Афоризмнар.
3.XIX йөзнең икенче яртысында татар прозасы.

Муса Акъегетзадә. Тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. «Хисаметдин менла» — татар әдәбиятында беренче реалистик роман. Дөньяви һәм дини белем, яхшы ата-ана тәрбиясе алган, әдәпле, һөнәрле, үзен халыкка хезмәт итүгә багышлаган мулла образының бирелеше. Риза Фәхретдинов. «Әсма, яки Гамәл вә җәза». Эшләгән гамәлләрең өчен бирелгән җәза. Аның яхшылык яки начарлык булып кире кайтуы.

Заһир Бигиев. «Меңнәр, яки Гүзәл кыз Хәдичә» — татар әдәбиятында беренче детектив роман. Әсәрдә мәгърифәтчелек идеяләренең бирелеше. Шакир Мөхәммәдев. «Япон сугышы, яки Доброволец Батыр - гали агай». Чын һәм ялган ватанпәрвәрлек. Әсәрдә яктыртылган сатирик образ. Әдәбият теориясе. Тартмалы композиция. Кысалы кыйсса.
4.Татар драматургиясенең үсеш юлы.

Габдрахман Ильяси. «Бичара кыз» драмасы. Сюжеты бик гади булса да, татар драматургиясен үстерүдәге роле. Галиәсгар Камал. Драматургның тормыш юлы һәм иҗаты. «Беренче театр» комедиясе. Татарларда драматургия жанры тууның каршылыкларын күрсәткән әсәр. Бер гаилә эчендә театрга төрлечә караш. Әсәрдә юмор. Асрау кыз Биби образы. Театр куюны туктатам дип, шәһәр буйлап чапкан Хәмзә байның көлкегә калуы. Әдәбият теориясе. Комедия. Трагикомедия.
5.XX йөз башы әдәбияты.

Габдулла Тукай. Тукайның әдәби мирасы. «Ана догасы» шигыре. Ана һәм бала мөнәсәбәте. Ана догасының көче. Әниләргә тирән мәхәббәт хисләре. Тукайча татар кодексы. Галимҗан Ибраһимов. Тормыш юлы һәм иҗаты. «Сөю — сәгадәт» хикәясе. Яшьләр һәм мәхәббәт темасы. Сөюнең тирәнлеге, сафлыгы. Хисләрнең чисталыгын белдерүдә пейзажның роле. Фатих Әмирхан. Әдипнең тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү.

«Хәят» повестеннан өзек. Татарлар һәм руслар арасында тәрбия алган Хәят. Кыз өчен мөселман диненең өстенлеге. Мәхәббәт һәм дин. Хыял һәм чынбарлык.
6.XX йөз әдәбияты.

Әмирхан Еники. Тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү ясау. «Әйтелмәгән васыять» әсәре. Кеше һәм гаилә, кеше һәм җәмгыять мөнәсәбәтләре. Ана һәм балалар проблемасы. Катнаш никах, дин, тел мәсьәләләре. Акъәбинең психологик кичерешләре. Габдрахман Әпсәләмов. Тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү ясау. «Ак чәчәкләр» романыннан өзек. Татар әдәбиятында табиблар тормышына багышланган беренче зур күләмле роман. Табиб хезмәтен зурлау. Аларның үзара, гаилә эчендәге, гади кешеләр белән мөнәсәбәтләрен күрсәтү. Мәхәббәт һәм гаилә мәсьәләләренең тирәнлеге. «Ак чәчәкләр» дигән символның мәгънәсен ачыклау. Аяз Гыйләҗев. Тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү

ясау. «Җомга көн, кич белән...» әсәреннән өзек. Гаилә эчендәге, игезәкләр арасындагы катлаулы мөнәсәбәт. Киң күңелле, сабыр Бибинурның үги балалары тарафыннан онытылуы. Тәрбия һәм җәмгыять. Шәриф Хөсәенов. Тормыш юлы һәм иҗаты. «Әниемнең ак күлмәге» («Әни килде») драмасы. Аналар һәм балалар проблемасы. «Авыру ананы кем карарга тиеш?» соравының беренче планга куелуы. Балалар арасындагы үзара килешмәүчәнлек, әхлакый яктан түбән тәгәрәү сәбәпләре. Авыр чакта хатыннар һәм ирләр тугрылыгы. Ананың психологик кичерешләре. Гамил Афзал. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Өф-өф итеп» шигыре. Бала тәрбияләү темасы. Дөрес бирелмәгән тәрбиянең аяныч нәтиҗәләре. Рөстәм Мингалим. Тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү ясау.«Сап-сары көзләр» хикәясе. Бөек Ватан сугышы елларында һәм сугыштан соңгы авыр елларда авылдагы тормыш. Толлар һәм ятимнәр өстенә төшкән авырлыклар. Кешеләр арасындагы мөнәсәбәтләр.«И сары көз!», «Үпкәләрмен кебек» лирик шигырьләре. Рәшит Әхмәтҗанов. Тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «Сандугач керде күңелгә», Әкияттән» шигырьләре. Миргазиян Юныс. Су, күк һәм җир турында хикәяләр. Публицистик жанрда иҗат ителгән хикәяләр. Әдәбият теориясе. Публицистика. Фәнис Яруллин. «Лаеклы кияү» әкияте. Сатирик әсәр. Бүгенге тормыш белән бәйләнеше.

Зиннур Мансуров. «Ятим Су анасы» шигыре. Гакыйль Сәгыйров. «Тыңла мине, аппагым» шигыре. Марсель Галиев. «Яшәү фәне» шигыре. Разил Вәлиев. «Туган телдә дәшсәм генә», «Кеше» шигырьләре. Газинур Морат. «Шагыйрь авылы», «Кәркем үзенчә тәхетле...» шигырьләре. Харрас Әюп. «Китап тотып кулга» шигыре. Әдәбият теориясе. Сатира. Персонификация. Подтекст.

7.Тәрҗемә әсәрләр.

Александр Пушкин. «Пәйгамбәр», «Мин гаҗәп һәйкәл салдым» әсәрләре. Габдулла Тукай. «Пәйгамбәр» шигыре (Лермонтовка ияреп).

Рус төркемнәре.

5 нче сыйныф.

1.“Борын-борын заманда...”«Өч кыз» әкияте.

2.“Әкият яздым - укыгыз...”. К.Насыйриның тормыш юлы. К.Насыйриның «Патша белән карт» әкияте.Г.Тукайның тормыш юлы һәм иҗаты.Г.Тукайның «Су анасы» әкият-поэмасы.1.Белем баскычлары. “Казан университеты” тексты... .

3.“Хыял канатларында”. А.Тимергалинның тормыш юлы һәм иҗаты.«Сәер планетада» әсәре.

4.Белем баскычлары. “Казан университеты” тексты... .

5.Балачак – хәтерләрдә мәңге калачак... . Г.Тукайның «Исемдә калганнар» әсәре. (1 бүлек). Г.Тукайның «Исемдә калганнар» әсәре.(2 бүлек)**.** Рәссам Х.Казаковның тормыш юлы һәм иҗаты “Габдулла Тукайның Кырлайдагы музее” тексты. Музейларда хәтер.

6.Ватаным өчен! Муса Җәлилнең тормыш юлы һәм иҗаты. Муса Җәлилнең «Алтынчәч» либреттосы. “Муса Җәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театры” тексты. Композитор Нәҗип Җиһановның тормыш юлы һәм иҗаты. Фатих Кәримнең тормыш юлы һәм иҗаты.Фатих Кәримнең “Кыр казы”шигыре.

7.Кояшлы ил – бәхет иле. Нәби Дәүлинең тормыш юлы һәм иҗаты. Н.Дәүлинең «Бәхет кайда була?» шигыре. Н.Дәүлинең «Мин җирдә калам» шигыре. Фатих Хөснинең тормыш юлы. "Чыбыркы" хикәясе. Ф.Хөснинең “Чыбыркы” әсәрен йомгаклау. Әхмәт Рәшитов “Кояшлы ил – безнең ил” шигыре.

8.Кеше – табигать баласы. М.Әгъләмнең тормыш юлы һәм иҗаты. М.Әгъләмнең «Матурлык минем белән» шигыре. Рәссам И.И.Шишкинның тормыш юлы һәм иҗаты.

9.Эш беткәч көләргә ярый. Л.Леронның тормыш юлы һәм иҗаты Л.Леронның «Пирамида» хикәясе. Ш.Галиевнең «Ул кем?», «Әлләкем» шигырьләре. 5 нче сыйныфта өйрәнелгән материалны йомгаклау.

6 нчы сыйныф.

1. Мифлар дөньясыннан - чынбарлыкка. Халык авыз иҗаты (әкият, табышмак, мәкаль). «Шүрәле», «Шүрәлене ничек алдарга?» мифлары, «миф» төшенчәсе. Мәкальләр, әйтемнәр.

2.Халык моңнары: җырлата да, елата да... Халык авыз иҗатында җыр жанры Татарстан Республи-касының Дәүләт гимны.Г.Тукайның «Туган авыл» шигыре.
3.Кадерле син, Кеше туганым. Г.Тукай иҗаты. Г.Тукай иҗаты, «Шүрәле» әкият-поэмасы. М.Җәлил иҗаты. М.Җәлилнең «Чәчәкләр» шигыре. Ә.Еникинын иҗаты, тормыш юлы Ә.Еникинең «Туган туфрак» хикәясе. (1нче бүлек). Ә.Еникинең «Туган туфрак» хикәясе (2 нче бүлек). " Кадерле син, кеше туганым" бүлеге буенча тест.
4.Энҗе карлар явып үткән... Г.Ибраһимов иҗаты, «Кар ява» хикәясе. К.Нәҗми иҗаты, «Кызыклы хәл» шигыре. М.Фәйзул-лина иҗаты, «Чыршы күлмәкләре» шигыре. Р.Вәлиева иҗаты, «Нәни чыршы» шигыре.
5.**Акыл - тузмас кием, белем - кипмәс кое.** К. Насый-риның «Әбүгали-сина» әсәре.(1 бүлек). «Әбүгалиси-на» әсәре, (2 бүлек) «кыйсса» төшенчәсе. К. Насыйри-ның «Әбүгали-сина» әсәре, (3 бүлек)**.** К.Насыйри музейлары.
6.**Илдә илле дустың булсын.** Һ.Такташ иҗаты. Һ.Такташ иҗаты, «Мокамай» поэмасы,«поэма» төшенчәсе. Р.Харис иҗаты, «Серле алан» пьесасы**.** Ш.Галиев иҗаты. Ш.Галиевнең «Дуслык балы» шигыре.
7.Көлке көлә килә... Ф.Шәфигуллин иҗаты.Ф.Шәфигуллинның «Ике тиен акча» хикәясе. Ф.Шәфигуллин иҗаты. «Акбай белән Карабай» хикәясе. В.Радловның «Шаян кеше» хикәясе. «Көлке көлә килә» бүлеге буенча тест.
8.Һәр фасылың гүзәл, табигать! **Р.Әхмәтҗановның «Иртә әле...»шигыре, «пейзаж» төшенчәсе. Г. Бәшировның «Туган ягым- яшел бишек» әсәре. (1 нче бүлек). Г. Бәшировның «Туган ягым- яшел бишек» әсәре. » (2 нче бүлек). Г.Бәшировның «Туган ягым- яшел бишек» әсәрен йомгаклау.**

7 нче сыйныф.

1.«Халык әйтсә - хак әйтә». **Гаилә йолалары. Бәби туе. Туй.Бәетләр.«Сак – Сок» бәете.Г.Тукайның «Милли моңнар» шигырен өйрәнү.**
2.Аталар сүзе – акылның күзе. Г.Ибраһимов иҗаты. Г.Ибраһимовның «Алмачуар» хикәясе, 1нче бүлек.Г.Ибраһимовның «Алмачуар» хикәясе, 2нчебүлекГ.Ибраһимовның «Алмачуар» хикәясе, 3нче бүлек.Рөстәм Яхин иҗаты.Х.Мөдәррисова иҗаты. «Көмеш дага» шигыре.
3.Ил язмышы – ир язмышы. Гадел Кутуйның «Сагыну» нәсере. Нәсер төшенчәсе. С.Хәким иҗаты. «Бакчачылар» шигыре. С.Хәкимнең "Бу кырлар, бу үзәннәрдә" шигыре. М.Мәһдиев иҗаты. М.Мәһдиевнең "Без – 41 нче ел балалары" әсәрен өйрәнү, 1нче бүлек. М.Мәһдиевнең "Без – 41 нче ел балалары" әсәрен өйрәнү, 2нче бүлек.
4.Һәр чорның үз герое... Нәҗип Думави иҗаты. «Беренче кар» шигыре. Һади Такташның тормыш һәм иҗат юлы. Һ.Такташның "Алсу" поэмасын өйрәнү. Х.Туфан иҗаты. "Агыла да болыт агыла" шигырен өйрәнү. Ш.Галиев иҗаты "Әткәйгә хат" әсәреннән өзек.
5.**Туган җир ул була бер генә…** Ф.Сафинның «Туган җиремә» шигыре. М.Галиев иҗаты."Нигез" повесты. 1-2 нчебүлек. Марсель Галиев."Нигез" повесте. 3-4 нче бүлек. Повесть төшенчәсе. Р.Исмәгыйлеваның "Чистаем" китабы.
6.Актыктан хаклык җиңә. Ф.Хөснинең тормышы һәм иҗат юлы. Ф.Хөснинең "Сөйләнмәгән хикәя" әсәрен өйрәнү, 1нче бүлек. Ф.Хөснинең "Сөйләнмәгән хикәя" әсәрен өйрәнү, 2нчебүлек. Р.Хафизова иҗаты «Әти кайткан көн» әсәре,1нче бүлек. Р.Хафизова иҗаты «Әти кайткан көн» әсәре,2нче бүлек. Р.Хафизованың «Әти кайткан көн» әсәрен йомгаклау. Ф.Яруллинның «Ак төнбоек» хикәясе,1нче бүлек. Ф.Яруллинның «Ак төнбоек» хикәясе, 2нче бүлек.
7.Табигатькә дә табиб кирәк. М.Әгъләм иҗаты. «Сөйли ак каен» шигыре. Зиннур Мансуров иҗаты ."Балык кычкыруы" шигыре. Хәбир Ибраһим иҗаты. Хәбир Ибраһимның "Карач"хикәясе. 7 нче сыйныфта үтелгәннәрне йомгаклау.

8 нче сыйныф.

1. «Тарих китабында безнең өчен бик күп хатирәләр саклана…».

Риваять турында белешмә.«Сихерче кыз» риваяте«Гали тугае» риваяте«Моргана» риваятьләре .Легенда жанры.«Зөһрә кыз» легендасы.

2. «Без тарихта эзлебез». М.Юныс иҗаты. «Су» хикәясеГ.Тукай иҗаты. «Пар ат» шигыреБ.Урманче иҗаты.Илһам Шакировның тормышы һәм иҗат юлы.

3. Онытылмас еллар. Татар халык җыры «Герман көе». Р.Әхмәтҗановның «Озатып вокзаллар каршында» җыры. Ф.Кәрим иҗаты.«Ант» шигыре. Ф.Кәримнең “Кыңгыраулы яшел гармун” поэмасы. Т.Миңнуллин иҗаты. “Моңлы бер җыр” драмасы.“Моңлы бер җыр” драмасында Муса Җәлил образы. Чыңгыз Айтматов иҗаты. “Анам кыры” әсәре. Мостай Кәрим иҗаты. «Билгесез солдат»шигыре.

4.Әтинең зур бүреге иртә киелде. Нур Әхмәдиев иҗаты. «Җиңү көне» шигыре. Нур Әхмәдиевнең “Минем туган көнем” хикәясе.

5. Ана – изге, ана – бөек, аңа –дан! Аңлар өчен йөрәгенең олылыгын, туу кирәк кайчак безгә яңадан! Ш.Камал иҗаты. «Буранда» новелласы. Ш.Камал иҗаты. «Буранда» новелласында Ана образы. Сибгат Хәким “Җырларымда телим...” шигыре. Роберт Миңнуллин иҗаты. «Әнкәй» шигыре. Марсель Галиев иҗаты. “Су буеннан әнкәй кайтып килә” шигыре. Шәриф Хөсәеновның «Әниемнең ак күлмәге». (Әни килде) драмасы. Ф.Садриевның «Таң җиле» романыннан өзек.“Ана – изге, Ана – бөек, Аңа – дан!

6. Көлсәң – көл, еласаң – ела. **Галиәсгар Камалның “Банкрот” комедиясе.Гамил Афзал иҗаты. “Юл газабы”хикәясе. Гамил Афзалның “Тәвәккәл әби” шигыре.**

7. Даһи гомере –халкы хәтерендә! **Ренат Харисның “Ике гөл” шигыре. Галия Кайбицкая иҗаты. Рабит Батулла иҗаты. «Бию» хикәясе.**

8. Табигатьнең дә җаны, рухы бар. **Айдар Хәлимнең “Өч аяклы ат” повесте.(1 өлеш).Айдар Хәлимнең “Өч аяклы ат” повесте. (2 өлеш). Гәрәфи Хәсәнов иҗаты. “Беренче күк күкрәү” хикәясе. Камил Кәримов иҗаты. “Тимергали бабай хикәяте” әсәре.**

9нчы сыйныф.

1.Атадан улына чын мирас – сүздер.
Шагыйрь Кол Галинең тормыш сәхифәләре белән танышу, “Кыйссаи Йосыф” әсәрен өйрәнү. Ю.Сафиуллинның “Идегәй” трагедиясе.

2. Мәхәббәт бер булса да, ике йөрәктә яши. Сәйф Сараиның тормыш юлы һәм иҗаты турында сөйләү. “Сөһәйл вә Гөлдерсен” әсәрен уку.К.Тимбикованың “Киңәш” хикәясе.

3. Гөл үссә – җирнең күрке,
Кыз үссә – илнең күрке. Г.Кандалыйның тормыш юлы һәм иҗаты. “Сәхибҗамалга” поэмасыннан өзек уку. Г.Тукайның тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Татар кызларына” әсәре. Фатих Әмирханның тормыш юлы һәм әдәби эшчәнлеген өйрәнү. “Хәят” повесте. Аяз Гыйләҗев иҗаты белән танышу. “Җомга көн, кич белән...” әсәре. Рөстәм Мингалимнең тормыш юлы, иҗаты. “Сап-сары көзләр” хикәясе.

4. Бер йөрәктә туган җыр икенче йөрәкне кузгата. Илсөяр Иксанованың тормыш юлы, иҗаты турында мәгълүмат. “Тузганак” шигыре. Шагыйрә Фирүзә Җамалетдинова турында мәгълүмат. “Ташлар” һәм “Кунак көткән кебек” шигырьләре.Рәшит Әхмәтҗановның “Сандугач керде күңелгә” шигыре.

5. Театр – яктылыкка, нурга илтә! Галиәсгар Камалның тормыш юлы һәм иҗаты.“Беренче театр” комедиясен уку. “Халисә Мөдәррисованың тормыш юлы һәм иҗаты турында мәгълүмат. “Бәйге хакы” повестеннан өзек.

6. Мең шифага ия кулларда
Күпме язмышларның эзе бар... Г.Әпсәләмовның тормыш юлы һәм иҗаты. “Ак чәчәкләр” романыннан өзек уку.

7.Укытучым! Синең бөек исмең
йөрәгемдә мәңге сакланыр... Мөхәммәт Мәһдиевнең тормыш юлы, иҗаты. “Фронтовиклар” романыннан өзек.Шагыйрь Рәдиф Гаташның тормыш юлы, иҗаты белән таныштыру. “Укытучы”

шигыре. Укытучы һөнәре турында сөйләшү. Лена Шагыйрьҗанның тормыш юлы һәм иҗаты. “Укытучы” шигыре. В.Нуриевның тормышы һәм иҗаты.“Инша” хикәясен уку.

8. Авыр эшкә беләк бар,

Кыю эшкә йөрәк бар. Хәсән Сарьянның тормыш юлы һәм иҗаты. “Әткәм һөнәре”повестеннан өзек . Гариф Ахуновның тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә бирү. “Хәзинә” романыннан өзек өйрәнү. Илдар Юзеевның тормыш юлы, иҗаты белән таныштыру. “Таныш моңнар”поэмасы. Хисам Камаловның тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Очучы” хикәясе. Мәдинә Маликованың тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Казан каласы − таш кала” повестеннан өзек өйрәнү.

- в части структуры учебного плана:

Учебный план 5-9 классов по ФГОС ООО (вариант № 4)

Предметные области	**Учебные предметы**	**Классы**					
		5	**6**	**7**	**8**	**9**	**всего**
Русский язык и литература	Русский язык	5	6	4	3	3	21
	Литература	3	3	2	2	3	13
Родной язык и родная литература	Родной язык	2	2	2	2	2	10
	Родная литература	1	1	1	1	1	5
Иностранный язык	Английский язык	3	3	3	3	3	15
Математика и информатика	Математика	5	5	-	-	-	10
	Алгебра	-	-	3	3	3	9
	Геометрия	-	-	2	2	2	6
	Информатика	-	-	1	1	1	3
Общественно-научные предметы	История	2	2	2	2	2	10
	Обществознание	-	1	1	1	1	4
	География	1	1	2	2	2	8
Естественно-научные предметы	Физика	-	-	2	2	3	7
	Химия	-	-	-	2	2	4
	Биология	1	1	1	2	2	7
Искусство	Музыка	1	1	1	1		4
	Изобразительное искусство	1	1	1			3
Технология	Технология	2	2	2	1	-	7
Физическая культура и основы безопасности жизнедеятельности	ОБЖ	-	-	-	1	1	2
	Физическая культура	3	3	3	3	3	15
Итого		**30**	**32**	**33**	**34**	**34**	**163**
Часть, формируемая участниками образовательных отношений:		**2**	**1**	**2**	**2**	**2**	**9**
Русский язык		1	1	1	2	2	9
“Решение текстовых задач”				1			
«ОДНКНР»		0,5					
«В стране Риторике»		0,5					
ИТОГО		**32**	**33**	**35**	**36**	**36**	**172**